

RIIGIKOGU

6. istungjärk. **Protokoll nr. 118 (2).** 1922. a.

Sisu: 1. Päewakorra wastuwõtmine. — 2. Teadaandmine komisjoni antud seaduseelnõu kohta. 3. Th. Pooli küsimine Wabariigi Walitsusele sadama tõstekraana kordaseadmise ja kartulite wäljaweo asjus. — 4. Eesti sotsiaaldemokraatlike tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele salkkonna Tartu üliõpilaste Ungarisse saatmise ja seks otstarbeks 350.000 marga abiraha määramise kohta ja haridusministri wastamine arupärimise peale. — 5. Riigikogu kommunistlike tööliisterühma arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele sõdurite trahwimise ja piinamise kohta 3-da suurükiwäe polgu 16-das wäljapatareis ning terwishoiuwastaste olude asjus selles patareis. — 6. Renteide tegewuse lõpetamise ja nende ülesannete Eesti pangale üleandmise seadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 7. Seadus Ahwenamaa saarte mitte-kindlustamise ja neutraliseerimise konwentsiooni kinnitamise kohta — I lugemisel. Wastu wõetud. 8. 6. päewakorra-punkti wäljajätmine. — 9. Seadus ühekordse abiraha kohta töötatööliste ja nende perekondadele — I lugemisel. Tagasi lükatud. — 10. Arhiw nõukogu põhimäärus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 11. Riigiraamatukogu põhimäärus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 12. Keskarhiwi põhimäärus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 13. Riigiarhiwi põhimäärus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 14. Järgmise koosoleku määramine.

Riigikogu koosolek 27. aprillil 1922. a. kell 10 hommikul Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 76 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Kerem**, pärast esimees **J. Kukk**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Bergman**.

Walitsuse lauas: põllutööminister **B. Rostfeldt**, haridusminister **H. Bauer**, tööhoolekandeminister **Chr. Kaarna**.

Koosolek algab kell 10.23 min.

1. Päewakorra wastuwõtmine. Juhataja **A. Kerem**: Awan Riigikogu koosoleku. Päewakord on Riigikogu liigetele wälja jagatud. Päewakorra muutmise kohta ettepanekuid ei tehta, loen päewakorra wastuwõetuks.

Härra sekretäär kannab ette, missugune seaduseelnõu on komisjoni antud.

2. Teadaanne komisjoni antud seaduseelnõu kohta. Abisekretäär **J. Bergman** (loeb): Teedeministeriumi koosseisu ja palgamäärade muudatuste seaduseelnõu — antud rahaasjanduse komisjoni.

Juhataja **A. Kerem**: Riigikogu läheb päewakorra juurde.

3. Th. Pooli küsimine Wabariigi Walitsusele kartulite wäljaweo ja Tallinna sadama tõstekraana kordaseadmise asjus.

Th. Pool (töer.) (loeb):

I. Ajalehtede teatel on teedeminister korralduse teinud, mille järele edaspidi wäljaweetawate kartulite laadimine Tallinna sadama asemel Baltiskis peab sündima.

Kuna Eestil oma põllumajanduse saadustele turgude muretsemisel suurte raskustega wõidelda tuleb ja sellepärast kord wõidetud turgusid igapidi kindlustama peab, kartulid aga ühe tähtsama Eesti wäljaweo aine sünnitawad, siis palun teatada:

1) Millest on ülewahnimetatud korraldus kartulite wäljaweo asjus tingitud ja

2) kas ei mõju sarnane korraldus halwawalt kartulite wäljaweo peale, kuna Baltiskis sadamaolud alles korraldamata on?

II. Omal ajal äratas suurt tähepanu asjaolu, et Tallinna sadama kaudu võimalik on Wenemaale minewaid wedurid wälja laadida.

17. apr. s. a. sündis aga wedurite wälja laadimise juures õnnetus, mille tagajärjel wedurid wäljalaadija tõstekraana põhja wajus. Osa laewu, mis weduritega Tallinna oli adresseeritud, sai selle tagajärjel teistesse sadamatesse juhitud.

Senniajani ei ole veel tõstekraanad korda seada jõutud.

Et nimetatud tõstekraana kiire kordaseadmine mitte ainult majanduslise täht-

susega ei ole, waid ühenduses Tallinna sadama hea nimega, palun teatada: Kas on wastawate ametiwõimude poolt ka kõik abinõud tarwitusele wõetud, et tõstekraanat wiibimata üles tõsta, ühtlasi ka kõik korraldused selleks ära kasutatud.

Eelnimetatud küsimiste peale palun, kui wõimalik, kohe wastata.

Juhataja **A. Kerem**: Riigikogu läheb järgmise päewakorra-punkti juurde.

4. Eesti sotsiaal-demokraatliku töölistepartei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele salkkonna Tartu üliõpilaste Ungarisse saatmise ja seks otstarbeks 350.000 marga abiraha määramise kohta ja haridusministri wastamine arupärimise peale.

(Arupärimise ettepaneku tekst: „Käesolewa aasta ülestõusmise pühade eel saadeti haridusministeeriumi korraldusel paarkümmend Tartu üliõpilast professor Paldrock'i juhatusel paarinädalisele õperei- sile Ungarisse ja määrati neile seks otstarbeks walitsuse poolt 350.000 marka abiraha. Selle juures ei ole haridusministeerium asja korraldanud mitte ülikooli walitsuse kau-

du, kes üliõpilaste õperei- sidest peaks huiwitatud olema, waid — mööda minnes ülikoolist — on õperei- si korraldajaks määranud arstiteaduse professor Paldrock'i ja asjaajajaks üliõpilase O. Peterson'i. Ka üliõpilaskonda kui sarnast on asja korraldamisel ignoreeritud. Õperei- si korraldajate poolt on kutsest Ungarisse sõita teatatud ainult korporatsioonidele ja mõnele üksikule üliõpilasorganisatsioonile. Selle tõttu on õperei- sijate nimekirja sat- tunud ja walitsuse abiraha osaliseks saanud peasjalikult ainult korporandid ja suurel arwul ka just selle organisatsiooni liikmed, kes okkupatsiooni ajal teiste Eesti üliõpilasorganisatsioonide kiuste lähemas ühenduses olid okkupatsiooniege ülikooliga, nagu seda oli ka õperei- si juhataja.

Et 1) selle lühikese ajaga, mis õperei- sile määratud ja millest suurem osa kulub ära teelwiibimisele, on wõimatu saawu- tada resultaate, mis õigustaksid walitsuse abiraha määramise, et 2) õperei- sijate komplekteerimisel pole mitte silmas peetud asja teaduslist külge, waid eeskätt korporatsiooni kuuluwust, et 3) õperei- si juhatajaks ei ole mitte määratud õpejõud, kes tegemist on teinud Ungari kultuuriga, waid arstiteaduse professor, siis peab

oletama, et see üliõpilaste õperei- si, mis pealegi on korraldatud mööda minnes ülikoolist, tegelikult kujuneb salkkonna korporantide lõbureisiks riigi kulul.

Sarnaste lõbureiside peale riigi raha kulutada on täiesti otstarbekohatu ja lu- bamatu, seda enam weel, et meie riigi celarwes puuduwad summad palju häda- tarwilikumate kulude katteks. Suur osa meie waesema kihhi lastest ei saa weel sunduslikku algharidust, koolimajad on wiletsas seisukorras, koolidel puuduwad kõige tarwilikumadki õpeabinõud, puudub tarwilik koolikirjandus, puudub riiklik tõetus loowaile kunstnikkudele ja kirja- nikkudele, pole suudetud ülikooli teadus- lisi asutusi warustada tarwilikkude õpe- abinõudega ja raamatutega, 200 üliõpilast on käesolewal aastal üliõpilaste nimekir- jast sellepärast maha kustutatud, et nad pole jõudnud õpemaksu ära maksta jne. jne. Kui pahempoolsete rühmade poolt on Riigikogus esinetud seaduseelnõudega, mis tööliste rasket seisukorda parandaksid (haiguste wastu kinnitamise seadus, tööta- töölistele abiandmise seadus jne.), siis on walitsuse poolt ikka seletatud, et neid seadusi on wõimatu maksma panna raha puudusel, kuid korporantide lõbureisiks on riigil raha leidunud.

Ülaltoodud asjaolude põhjal panewad allakirjutanud Riigikogule ette aru pärida Wabariigi Walitsuselt:

1. Kas Wabariigi Walitsusel on teada, et korporantide salkkonnale lõbu- reisiks Ungarisse on määratud 350.000 marka riigi abiraha.

2. Kui Wabariigi Walitsusel see teada on, siis — mis on Wabariigi Walitsus ette wõtnud selleks, et edaspidi sarnast riigi- raha pillamist ära hoida.

Seda arupärimist palume Riigikogu järgmise koosoleku päewakorda wõtta.

Tallinnas, 24. aprillil 1922.

Sotsiaaldemokraatlise töölistepartei Riigikogu rühma nimel:

(Allkirjad): E. Martinson,
K. Ast,
A. Palwadre.“

Sõna on rkl. Martinson'il arupärimise põhjendamiseks.

E. Martinson (sd.): Wiimasel ajal on haridusministeeriumist kaunis palju juttu olnud. Ka käesolew arupärimine tõendab õieti sedasama, mis meie juba mitmelt poolt eelarwe arutamise puhul

kuulsime, nimelt isesugusest eba-demokraatlisest joonest haridusministeeriumi regewuses. Selle arupärimise põhjendamiseks ei tarwitse väga palju sõnu teha, kuna tema faktiline külg isegi väga lihtne ja selge on. Haridusministeeriumi poolt ja korraldusel saadeti enne ülestõusmise pühli paarkümmend Tartu üliõpilast professor Paldrock'i juhatusel paarinädalisele õpereisile Ungarisse ja määrati neile seks otstarbeks walitsuse poolt 350.000 marka abiraha. Selle juures läks haridusministeerium mööda ülikooli walitsusest ja üliõpilaskonna juhatusest, määrates otsekohe selle korporantide saatkonna juhatajaks professor Paldrock'i ja asjaajajaks üliõpilase O. Peterson'i.

Et sellele reisile ainult teatud kildkonna üliõpilased pääsesid, siis muutus see õpereis sisuliselt lõbureisiks. Et mitte niisugusele arwamisele ei tuldaks, nagu oleks see ainult pahempoolsete arwamine, siis luban enesele selle reisi toimepanemise kohta professor Julius Mark'i arwamist ette tuua. See arwamine on awaldatud „Postimehes“ nr. 76: „Siin on tähendatud Tartu teadete all, et üliõpilased tegewat professor Mark'i juhatusel pühade wahel ajal õpereisi Ungarisse ja et Wabariigi Walitsuse otsuse põhjal antawat sõitjatele 350.000 marka toetusraha ja et kuuldawasti wõtta nüüd, kus toetusraha on saadud, paarkümmend üliõpilast sellest osa. Kõige pealt tuleb selles teates õiendada, et mina, Julius Mark, nagu lugeja arwamisele wõib tulla, mitte selle ettewõtte taga ei ole olnud. Tõendan, et ma kogu sellesse asjasse ei puutu ja et ma sellest midagi ei teadnud kunni eilseni — 3. aprillini.“ — Sellel samal päewal läks salkkond teele, nii et 2 päewa enne seda saadeti temale teade sellest osa wõtta. „Alles reedel teatas mulle ülikooli rektor, kas ma ei tahaks selle asja juhatusel osa wõtta. Ma wastasin eitawalt, tähendades, et mul selleks aega ei ole ja sarnast õpereisi ei toeta. Mis puutub Eesti-Ungari lähenemisesse, siis pean tähendama, et pühadeajalist õpereisi Eesti-Ungari lähenemise katseks ei saa pida, mida walitsus toetada wõiks. On tõesti huupi öeldud, kui arwatakse, et Eesti-Ungari lähenemist wõidakse sellega kätte saada, s. o. pühadewahelise õpereisiga, mis wõib kesta umbes kaks nädalat, millest edasi-tagasi sõiduks 8 kunni 10 päewa maha arwates üsna wähe aega järele jääb, pealegi, kus pikast sõidust päralt jõudes wäsinud ollakse — siis ei

ole selle aja sees teatud suhtes küll midagi ära jõutud teha. Jääb ainult mingisugune tume mulje Budapestist. Ja sellega arwatakse Eestit Ungarile lähemale tuua ja wastuoksa. See on igatahes eksitus. Ma saan Eesti-Ungari lähenemisest hoopis teisiti aru. Kui walitsusel wõimalik on üliõpilasi Ungarisse saata, siis tuleks seal eestkätt just arwesse wõtta neid üliõpilasi, kes Eesti keelt ja teisi Eesti sugukeeli õpiwad; neist ka need, kellel tarwilik ettewalmistus ja kellest midagi loota wõib, ja neid ei ole igatahes mitte 20. Kui kellegile soowitatakse sarnasele õpereisile sõita ja kui kedagi sellele saadetakse, siis juba pikemaks ajaks, 3—4 kuuks. Selle aja jooksul wõidakse keeli tarwiliku ettewalmistusega ära õppida ja sellest on Eesti-Ungari lähenemisele palju kasu, ja tuleks ka palju odawam, kui sarnasest õpereisist wõi õigemini lõbureisist, mille osawõtjatest ei tea öelda, kas neid Eesti-Ungari lähenemine huwitab ja kas selle tõttu Eesti Ungarile lähendatud on.

Siin oleks nüüd täiesti põhjendatud wististe kompetentse isiku arwamine selle reisi sisulise külje kohta, et seda reisi ei saa mitte õpereisiks pidada. Teine wäärnähtus, mille peale peab tähelpanu juhtima, on see, mida ma juba nimetasin, et mindi mööda ülikooli walitsusest ja määrati otsekohe väljaspool ülikooli walitsuse teadmist õpereisi korraldajaks arstiteaduse professor Paldrock. Kuigi meil küll weel ei ole läbi wiidud ülikooli autonoomia, siis peaks haridusministeerium tegelikult ometi käesolewal juhtumisel seda tunnistama, sellepärast et ülikool, kui sarnane, peaks huwitatud olema õpereisist ja sellest mis üliõpilased teewad, pealegi kui see õpereis sünnib walitsuse toetusel. Selle juures oli ka wõimalik niisugune ebanormaalne seisukord, et Ungari olusid tundma õppima saadeti arstiteaduse professor. Kolmas wäärnähtus selle juures oleks see, et ka üliõpilaskonda kui sarnast eitati. Pärast seda, kui õpereisi juhatajaks oli määratud professor Paldrock ja tema abiliseks üliõpilane Otto Peterson, saadeti ka kutsed nende poolt üksikutele üliõpilaste organisatsioonidele, peaasjalikult just korporantidele. Wäga mitmele organisatsioonile ei saadatud aga mitte kutset ja peale selle saadeti mõnele kutse ainult 6 tundi enne seda, kui juba reis lahti läks. Et selle tõttu need mitte kutset nii hilja wastu wõtta ei saanud, sellepärast loobu-

sid mõned organisatsioonid reisis, protestiks juhatause tegewuse wastu. Sellest õpereiisist ei olnud kutsutud osa wõtma mitut üliõpilaste organisatsiooni, nimelt: Soome-Ungari-Eesti üliõpilasklubi, kes oleks pidanud sellest huwitatud olema, kuid kes wälja jäeti, siis Eesti naisüliõpilaste selts Filiae Patriae korporatsioon, Eesti üliõpilaste selts „Weljesto“ ja organiseerimata üliõpilaste rühm. Selle protestiga, mis mõned üliõpilaste organisatsioonid saatsid, ühines ka pärast Eesti üliõpilaste selts „Ühendus“, kes wormilise kutse oli saanud, kuid mitte wõimaliku ei leidnud olewat sellele õpereiisile oma esitajat saata. (J. Piiskar (is.): Joomareis! Paremaltpoolt: Piiskar on waja Moskwa esitajaks saata!) Neid asjaolusid, nimelt parteilikust ja korporatsiooni kuuluwust arwesse wõttes, ei saa aga arupärijad seda mitte wääriliseks ülikooli õpilaste õpereiisiks pidada ja loewad seda üksiku salkkonna üliõpilaste lõbureisiks ja selleks otstarbeks riigi summe kasutada ei leia nad mitte otstarbekohaseks. Mul on küll teatawaks saanud, et eile walitsuse poolt olewat see summa, mis Eesti pangast on awansina wõetud, juba jällegi tasa maksetud. See asjaolu tõendab aga seda, et Wabariigi Walitsus kui ka haridusminister on sammu astunud, mis mitte kokkukõlas ei ole demokraatliste põhimõtetega ja et seda asja katsutakse pärast tagantjärele parandada summade kusagilt mujalt allikatest katmisega. Ma leian, et arupärimine täiesti põhjendatud on ka sellepärast, et meil siin niihästi eelarwe arutuse puhul kui ka muil juhtumistel on alati, kui on nõutud summe palju tähtsamate wäljaminekute peale, mida ma siin ette lugema ei hakka, selle peale tähendatud, et riigil selle jaoks raha ei ole. Kuigi see summa mitte wäga suur ei ole, on käesolew juhtumine siiski kujukaks näiteks, et siin teise moodsuga mõõdetakse ja riigi rahaga teisiti ümber käiakse. Neil põhjustel panen mina ette seda arupärimist wastu wõtta.

Juhataja **A. Kerem**: Palun neid Riigikogu liikmeid, kes seda arupärimist toetawad, kätt üles tõsta. Arupärimisettepanekut toetawad 29 liiget. Sellelega on see arupärimine wastu wõetud. Sõna on wastamiseks haridusministril.

Haridusminister **H. Bauer**: Selle arupärimise kohta wõin ma nii palju ütelda, et arupärijad selles suhtes

mitte küllalt informeeritud ei ole ja ma tahtsin ainult tähendada, et osa wõtsid õpereiisist suuremalt osalt küll korporandid, kuid riigi raha pole selle peale kulutatud pennigi, waid terve summa on eraisikute poolt kokku pandud. (Üldine naer.)

Juhataja **A. Kerem** (kõlitsab): Palun rahu. Palun arupärijaid teatada, kas nad wastusega rahuldatud on.

E. Martinson (sd.): Teatan, et meie wastusega rahuldatud ei ole ja teen ettepaneku kohe läbirääkimisi algada.

Juhataja **A. Kerem**: On ettepanek tehtud läbirääkimisi kohe algada. Panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawana musega on otsustatud kohe läbirääkimisi algada.

M. Martna (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Härra haridusminister teatas, et Ungari reisis kulutatud raha mitte riigikassast ei tule, waid eraisikutelt. See teade tuleb nii ütelda postipäewa hiljem, sest ajakirjanduses teatati juba, et see reis riigi kulul ette wõetud. Selle õpereiis korraldamise eesotsas seisid, kui ma mitte wäga ei eksi, härra Riigiwanem ja härra haridusminister. Kui nüüd tagant järele tõendatakse, et see 350.000 marka eraisikute poolt kokku pandud, siis on see selgeks tõenduseks, et korraldajad isegi tagantjärele on aru saanud, et asi kõige paremas korras ei ole. Ja nüüd tahetakse kogu asja nõnda tee pealt ära koristada. Mina tahan nimelt seda puudutada, seda „teist asja“, millest professor Mark on sõna lausumata mööda läinud ja millest ka muidu on mööda mindud.

Kui nii lühikene ja kiire „õpereiis“ Ungarisse toime pandi, siis wõis see ainult poliitilise sihiga õpereiis olla, ta wõis eriti poliitilist laadi kanda. Muidu ei oleks meie riigiwalitsus ega ministrid seda ette wõtnud. Poliitiline õpereiis praegusel ajal Ungarisse ei tähenda mitte, et siin mingisugune kasulik lähenemine päewakorral oleks, waid minu ja minu parteiseltsiliste arwates on asi just wastupidi, sest Ungari on praegu kõige tagurilisem maa, ta on kuningriik ilma kuningata, kuningriik asekinguga, sarnaste kohtutega nagu wanal Wene ajal. (Sõjaminister J. Soots: Kust see Bela Kun pärit on?) Kui Teie natukenegi poliitika käiku teaksite, härra minister, siis peaks Teil teada olema, et

Bela Kun praegu Ungaris ei ole. (Sõjamineister J. Soots: Kas ta Moskwas on?) Härra sõjaministril on ju asjatundjad Moskwa pool, ta wõiks lasta neid seda wälja nuuskida, kus Bela Kun asub, asekinga Horthy maal igatahes mitte. (Sõjamineister J. Soots: Minul Moskwaga sidemeid ei ole. Wõib olla, et Teil on.) Härra minister, kui nüüd aseadmiraal Pitka siin oleks, ta ütleks siis jälle midagi „järjekorralisest“... ilma et Teie wastu wõiksite waielda! Rahwuswaheline ametiliit on juba sest saadik, kui asekinga Horthy walitsus kestab, selle wastu wõitlema pidanud tema kõige tagurlisemate wõtete pärast. Ja nüüd saadetakse meie õppi w noorsugu sinna „õpereiile“! (Paremalt poolt: Härra Ernits käis ju ka seal.) Teil peaks teada olema, et minu parteiseltsiline härra Ernits Habsburgide ja Romanowite walitsuse ajal seal elas. Aga ma ütlen, et asekinga Horthy walitsus weel mitu korda tagurlisem on kui Habsburgide walitsus oli. Ma ei taha Habsburgide walitsusele komplimenta ütelda, aga Horthy walitsus on igatahes werisem. (Ägedad wahelhüüded paremal pool.) Noorsugu sinna „õpereiile“ saata, sellel teol, minu härrad, on sarnane märk küljes, nagu rkl. Kägu siin kannab, mida ta ise kirstunaela peaks nimetab. Seda märki selle teo küljest ei saa teie oma wahelhüüetega mitte ära pesta. Need kaks asja on wäga ühte laadi. Ja sellest waatepunktist wälja minnes, wõime meie seda „õpereiile“ ainult hukka mõista. (A. Tupits (põl.): Ma käisin ju ise ka seal.) No, siis tulete Teie oma asjale wäga heast koolist. Ja on lõbus teada, et ka Teie seal „õpereiil“ olite, kuid Teil oli see Teie eraasi, wõi partei asi. Üliõpilaste õpereiisiga on aga lugu teine. Sellel ei puudu ametlik iselaad.

Pea ütlema, et kui noorsugu ennast nõnda õnge otsa laskis tõmmata, siis on see nooruse pärast wabandataw. (Keskel: Nende „noorte“ hulgas on ka neljakümneaastaseid „noorimehi“.) Kui wanemad härrad, nagu professor Paldrock seda on, kes juba aastates, selle ettewõtte eesotsas seisawad, siis wõib wõimalik olla, et nooremad ennast petta lasksid ja mõtlesid, et asjal ikka tõsine põhi all on. (Wahelhüüe: Otto Peterson on ka nende hulgas.) Kui Otto Peterson ka nende hulgas on, siis ei ole enam

muud ütelda, kui „Isa anna neile andeks, nad ei tea mis nad teewad.“ (Naer. Juhataja kõlistab.) Otto Peterson on sõjawäe terwishoiu osakonna juhataja ja, wõib olla, on ta igasuguse külgehakkawa haiguse wastu immuniseeritud, aga kahtlen, kas ta seda ka niisuguste poliitiliste batsilluste wastu on! Ma pean imestama, et just Otto Peterson seal on, kellest oleks uskuda wõinud, et ta ennast sisse wedada ei lase. Kui nüüd Eesti Ungari lähenemisest kõneleda, siis on see, lubage ütelda saksakeelse sõnaga „Humbug“, noh pettus, wõi midagi sarnast. Salkkond noorimehi wiidi Ungarisse, et nad seal „waataksid mis waadata“ on. Ja missugusel silmapilgul? Austatud härrad, lubage, ma tahan teie tähelpanu selle peale juhtida, et paar päewa enne seda, kui meie nooredmehed sinna läksid, oli Budapestis kohutaw plahwatus, mis nõndanimetatud „ärkawa Ungari“ poolt toime pandi, kus hulk inimesi surma said, kus terve koosolek taheti õhku lasta. Sel silmapilgul sõidawad meie nooredmehed sinna, kus kuriteo süüaluste otsimise asekingas Horthy ära lõpetas! Mina ütlen, see on poliitiliselt täitsa kõlbmata tegu. (Naer.)

Haridusminister **H. Bauer**: Ma pean tähendama, et kaks kõige tähtsamat argumenti, mis selle õpereiile wastu siin ette toodi, olid järgmised. Esiteks see, et õpereiil on ette wõetud Tartu ülikooli walitsusest mööda minnes. Ma pean ütlema, et see ei ole mitte nii. Selle tõenduseks on mul järgmine telefonogramm ette lugeda: „Tartu ülikooli nõukogu otsustas koosolekul 31. märtsil komandeerida teaduslikuks otstarbeks Leipzigi ja Budapesti aprillikuuks professor A. Paldrock'i ja dots. H. Kahho nende sponwil omal kulul. Ülikooli nõukogu palub haridusministeeriumi komandeerituile ministeriaal passide saamiseks abiks olla. Rektor H. Koppel.“ (Kära pahemal pool.) Selle peale andsin mina asja korraldamise üliõpilaskonna edustuse hooleks missugune korraldamine aga tõesti puudulik oli. Teiseks, et aga üliõpilaskonda ei ole ignoreeritud, seda tõendab Tartu üliõpilaskonna juhatus ametlik kiri nr. 4, mis järgmiselt käib:

„W. a. härra haridusminister!

Tartu üliõpilaskonna kui ka üksikute üliõpilasorganisatsioonide nimel on mul au, härra minister, Teilt paluda toetus-

summasid kui ka passi kergendusi Eesti üliõpilaskonna kui ka üliõpilaskorralduste saadikutele, kes saavad esitada Eesti üliõpilaskonnde Leipzigi 8, 9 ja 10 IV. s. a. Üliõpilaskondade välisametite (korrespondentide büroo) kongressil ja eckskursioonil Ungaris.

Karl Peterson.

Tartu üliõpilaskonna edustuse ja väliskomisjoni esimees."

See kiri on edustuse poolt ametlikult ametliku numbri all välja antud. Kuidas nad seda omawahel jaotasid, ministereerium ei teadnud. (Naer. A. Palwadre (sd.): Midanad ja otasid?) Kohtasid. Neid üliõpilasi, kes toetust said, ei olnud mitte 20, vaid 15; 5 sõitsid täiesti oma kulul. Nende walimiste kohta said eeskirjad antud, et tuleb kõikide organisatsioonidega selles asjas läbi rääkida ja mitte wahet teha korporantide ja mittekorporantide wahel. Et seal mitte korrektselt talitatud ei ole, ei käi ministereeriumi kontrolli alla. Et üliõpilased sinna rohkem korporantisid on walinud, kui teisi, see on nende oma asi, nagu ülepea terve sisemine korraldus. Nii siis ei kutsutud ka naisüliõpilasi sõitjate hulka waga mitmesugustel, osalt tehnilistel põhjustel. Pärast taheti minu otsekoheisel nõudmisel ka kaasa wõtta mõnda filoloogide kes aga seekord ei sõitnud. Kõige esimese kutse sai professor Mark, kuid tema ütles ennast sellest lahti põhjusel, et kutse nii lühike aeg enne ärasõitu tuli ja et temal oleks huwitawam suwel sõita. Et aga ühe isiku pärast asja ei olnud wõimalik edasi liikata, sest sõit oli ka Leipzigi kongressiga ühenduses, siis määrati professor Mark'i asemele teine isik. Mis puutub asjaolusid et see summa ei ole eelarwesse wõetud, siis peab tähendama, et üldse ei ole iialgi kawatsetud selle õpereisi kulusid eelarwe-summadest tasuda. See raha on eraisikute poolt kokku pandud. Ka ei olnud sõit mitte lõbureisiks kawatsetud, waid otsekohe õpereisiks. Pealegi said üliõpilased selle kohta Ungari üliõpilastelt kutse. Selle wastu wist kellegil ei wõi midagi olla, et tahetakse Ungari wennasrahwa üliõpilastega kontakti luua. Mis aga sellesse puutub, et see asi õige ruttu läks, tuli sellest, et summad ootamata tulid ja üliõpilased tahtsid ka õigeaks ajaks Leipzigi kongressile jõuda. Ma ei saa aru, mis Wabariigi Walitsusel wõi Riigikogul selle wastu

wõiks olla, kui keegi 15 üliõpilast omal kulul wäljamaale tahab saata. See on ainult rõõmustaw, et noortel inimestel wõimalus antakse oma teadmisi laiendada.

E. Martinson (sd.): (W. Linna-mägi (kristl.): Arupärimine kukkus läbi.) See oleneb Riigikogu enamusel, kuid kõige pealt tahan näidata, et kõik need seletused mind ei rahulda. Siin kõige pealt tähendati, et professor Paldrock'i komandeerimise kohta on ülikooli nõukogu otsus olemas. Oletame, et see nii on, aga sinna ei sõitnud ju mitte professor Paldrock, waid ka õpereisijate üliõpilaste salkkond, ja selle kohta ei ole mitte ülikooli otsust olemas. Professor Paldrock'i reisiotstarbe on iseasi. Tema komandeerimise kohta on nõukogu otsus ja sündis see nõukogu teades. Kuid ülikool on järelepärimise peale teatanud, et tema üliõpilaste saatmisest ei teadnudki. Ülikooli walitsus, kelle poole selles asjas on pööratud, on selles asjas teatanud, et temal asja kohta muud ametlikult teada pole, kui see, et professor Paldrock on Ungarisse õpereisile komandeeritud. (Paremalt poolt: Need teated pole ametlikud.) Niisama palju ametlikud, kui teiegi omad ja püsiwad kunni teie teisi ametlikumaid teateid pole toonud, mis ajalehtede seletust ümber lükkaksid professor Paldrock'i Ungarisse komandeerimise kohta. Peale selle tähendas haridusminister seda, et see reis ei olnud mitte lõbureis, waid õpereis, ja et seda ette walmistama on kutsutud ka keeleteadlasi professorid. Ma tähendasin juba ennemalt, et professor Mark on tõesti saanud kutse reisisel osa wõtta, kuid ainult kaks päewa enne ärasõitu. Seda tõendab ta ajalehes oma allkirjaga. Arwan, et seda wõiks uskuda, et tema poole pöörati alles kaks päewa enne reisi, kui asi juba oli otsustatud, nii et minu poolt ettetoodud motiivid sellega kinnitatud on ja sellega ministri õiendus ei ole põhjendatud. Mis sellesse puutub, et ei olewat mitte tarwitatud riigi, waid erasummasid, siis tähendasin ma ju, et minule teatawaks on saanud, et eile makseti riigisummad, mis esialgu wõeti, erasummadest tagasi, kuid ma tähendasin just selle peale, et see asjaolu tõendab, et siin asi mitte korras ei wõinud olla. Haridusminister tõendas ka, et üliõpilased on ju mingisugust summat jaganud. Üliõpilaste salkkond sõitis wälja juba 3-dal

aprillil ja tal pidi olema mingisugune summa jagada, mida ka haridusminister ei ole tagasi lükanud. Erasummadest tauti see Eesti pank alles eile ära. Jagatud summa on riigi raha, sest Eesti pank on riikline asutus, kes riikliste summadega opereerib, ja tema ei wõi oma summastid... (Paremalt poolt: See pole ju Teie raha!) Ei ole ka teie raha. Ta ei ole mitte Jaenuks antud, waid lõbureisiks määratud, mida haridusminister tänase seletusega konstateerib. Ja kui see summa on nüüd tagasi makstud, siis wististe selle tagajärjel, et arupärimine sisse anti. See põhjendus, et see ei ole mitte riigi raha, ei ole õige. See summa ei antud mitte härra Päts'ile tarwitada isiklikult, waid temale kui Riigiwanemale kultuurilisteks otstarbeteks. Et see otstarbe ei ole mitte kultuuriline olnud, siis leian ma, et selle summaga, mis temale on kätte antud, on kuritahtlilselt ümber käidud. Selle summa kohta ei ole mitte ainult härra Laidoner'il wõi Linnamäel ütlemist, waid terwel rahwal ja kõige pealt Riigikogul, kui asutusel, kes selle järele peab walwama, et summad, mis rahwaasutustest tulewad, saaksid õieti tarwitatud. Minu arwates ei ole see summa sugugi õieti tarwitatud, kuna see ei olnud mingisugune õpereis, milleks riiklist abiraha tarwis oleks olnud. Faktid näitawad, et haridusministeerium on oma wõimu kurjasti tarwitanud. Sellepärast panen mina ette järgmise ülemineku-wormeli: „Haridusministri seletusi käesolewa arupärimise kohta ära kuulates leiab Riigikogu need mitterahuldawaks ja läheb päewakorras edasi.“

W. Ernits (sd.): Mis puutub selle sõidu korraldamisesse, siis olin mina sel ajal Tartus. Inimestega kokku puutudes kuulsin, et ülikooli walitsus, kui niisugune, ei ole sellest osa wõtnud. Kui keegi on komandeeritud, siis on see iseasi. Nii-sama on üliõpilaste esituse ka wäga imelik lugu. Seal on, näituseks, üliõpilaste esitaja Karl Peterson. Mina kõnlesin üliõpilaste esituse liigetega, aga nemad selle walimisest midagi ei tea. Kui mingisugune korporatsioon teeb otsuse, siis peaks järelwalwe asutus teadma, kas ta õieti ja seaduslikult on tehtud. Iga-tahes on asi nii, et seda salkkonda üliõpilasi ei saa pidada üliõpilaskonna esituseks. (J. Laidoner (põl.): Ma arwan, see ei ole küll parlamendi asi.) See ei ole küll parlamendi asi,

aga see oleks seda pidanud teadma, kes raha wälja andis. Siis, mis puutub selle sõidu karakteristikasse, siis on seda õige raske nimetada. Ta pidi olema õpereis, aga õigem oleks teda nimetada esituseisiks, olgugi puudulikult, sest esitus ei wasta tõelikule jõudude wahekorrale üliõpilaskonnas ja selleks, et tal oma teatud otstarbe täita wõib olla. Kuid et see erasummade kulul praegu sünnib, siis ei saa seda salkkonda üliõpilaskonna esituseks pidada. Selles ongi see halbtus, sest wäljamaal saadakse sellest niimoodi aru.

J. Piiskar (is.): Ma ei kawatsenud selle küsimuse puhul sõna wõtta, sest mul oli algusest peale selge, et see on kodanluse oma eraasi, kuidas ta oma noorsugu lõbustada laseb ja kas see Tartus Doome peal ja ümbruses pummeldab, wõi saadetakse kas Berliini ja Ungarisse. Aga et see lõbusõit ei ole ette wõetud algusest peale selle püha eraalgatuse tähe all, waid selleks on wälja antud riigiraha, mis küll pärast tagasi maksetud, siis tahan teha paar märkust.

Ma ei kõnele sellest, millest juba kõneldud on, et üliõpilaste esitus, kui sarnane, mitte seda asja korraldanud ei ole, ja korraldada ei saanudki, sest et temal mingisuguseid summe selleks ei olnud. Kui siin härra haridusminister ette luges üliõpilaste esituse kirja, siis on teada, et üliõpilaste esitusele neid summe mitte antud ei ole, waid need summad on hakanud käima teist teed: ei ole neid määratud ülikooli walitsuse kaudu esitusele, ei ole neid ka määratud otsekohe haridusministeeriumi kaudu esitusele, waid need on wälja antud nendele ja nendele isikutele... (A. Tupits (põl.): Erasummadest!) Härra Tupits, ma just nende erasummade juurde tulengi. Need summad on wälja antud teatawatele isikutele, kes tegutsesid, wõib olla, üksikute esituse liigete ja üksikute professoritena, aga kes ei saanud esitada üliõpilaskonda, kui sarnast, ega ka ülikooli, kui sarnast. Ja sellepärast on täiesti ülearune tulla siin tõendama, nagu oleks üliõpilaste esitus seda asja korraldanud.

Härra haridusminister tähendas täna et naisüliõpilaste organisatsioonid on wälja jäetud sellest sõidust tehnilistel põhjustel. (N a e r.) Waadake, kui niisugused on need kaaluwad põhjused, siis ma arwan, et ei tarwitseks üldse seda jantj kaitsma tulla, waid ütelda, et see on üks järjekorraline mürgel, et oleme rääkinud, jääb sellega. (N a e r.)

Edasi on tähendatud selle peale, et ei ole tarvitatud selleks sõiduks riiklisi summe, aga ei ole teisest küljest selget wastust antud, kas need on puht erasummad, wõi on need ikkagi need summad, nagu rkl. Martinson siin tähendas, mis on antud mõne asutuse poolt härra Riigiwanema käsutada, kultuurhariduslisteks otsustarbeteks. Minule ei saanud mitte selgeks, et see summa mitte nendest summadest ei oleks wõetud. Aga mul on põhjust kahelda, et ta ikkagi sealt on wõetud. Soowiksin, et härra haridusminister selgesti ütleks... (J. Kana (töer.): Et ta kõikide annetajate nimekirjad üles loeks.) Ma ühinen härra Kana soowiga ajakirjanduses awaladada nende nimekirja, kes selleks summe on annetanud. (Segane wahelhuü e sõjamineister J. Sootsi poolt). Kui härra Sootsi summa ka seal sees on, siis wõiks härra Soots ka ütelda, kui palju tema annetas, siis oleks see väga hea. (Sõjamineister J. Soots: Kas Teie ka wälja kuulutate, kust Teie iga kopika saate?) Minu kopikad on kõik Riigikogu palgalehtedes näha. (Sõjamineister J. Soots: Siit Teie saate Eesti markades, aga kus need dollarid on?) Härra Soots, minu tulumaksu lehe pealt leiate Teie wiimase penni, mis ma kusa-gilt saanud olei.

Et see õperreis, wõi joomareis tingimata poliitilist laadi kannab, sellest on rkl. Martna juba põhjalikumalt rääkinud. Mulle näib, et meie Eesti põllumehed ja kristlased, kuhu kuulub ühelt poolt meie Riigiwanem ja teiselt poolt meie haridusminister, leiawad hingeliselt kõige lähemat ühendust just selle poliitikaga, mis praegu Ungaris aetakse. Sellepärast on täiesti loogiline ja arusaadaw, et nemad, korraldades üliõpilaste reisi, selle just Ungarisse juhtisid.

Ma tulen lõpuks weel ühe küsimuse juurde: see on nimelt see, millest härra haridusminister väga suure numbri tegi, kui ta tuli esimest korda kõnetooli, ütles: „Need on erasummad“, kummardas ja läks. Mul on tulnud mitu korda kõnelda siitsamast kõnetoolilt just sarnaste summade tarwitamise kohta. Ma tuletan meelde, et teisipäewasel Riigikogu koosolekul jäi härra wälisminister mulle wastuse wõlgu samasuguse küsimise peale. Ka sellel koosolekul kordasin mina küsimist ja toonitasin, et on riigi raha antud kullaostmiseks ja ei ole tänapäewani öel-

dud, kuhu see kuld on läinud, ja teisel korral on riigiraha eest ostetud piiritust ja saadetud Moskwa ja ei ole tänapäewani seletust antud selle kohta. Ja see on järjekordne niisugune juhtumine, kus riigipangast maksetakse raha wälja. Ka see summa oleks ära kulutatud, kui mitte ajakirjandus peaaegu ühemeelselt selle kohta lärmi ei oleks hakanud lööma. Juba aprilli esimestel päewadel sõitis see salkkond wälja ja nüüd tullakse 27. aprillil, tehakse käeliigutus ja öeldakse, et see on erasuminadest tagasi maksetud. Waadake, siin on nüüd otsekohe selgeks tehtud, kuidas riigi rahaga ümber käiakse. Wõi on Teil õigus riigipangast selleks raha saada, et teha eraoperatsioone, et isegi ette wõtta erijoomareisi? Ja kui pärast hakatakse kisa tegema, siis öeldakse, et see raha on nüüd tagasi maksetud. Mina küsiksin nüüd härra Bauerilt, kui walitsuse esitajalt, kas Wabariigi Walitsus alati nii waatab riigi raha raiskamise peale? Minu arwates on see kaela-kohtuline kuritegu ja mina juhin prokuratuuri tähelpanu selle peale, kuigi öeldakse, et need riigi summad on tagasi maksetud. Tähendab, on ometi keegi, kes need riigi summad wälja wõttis ja pärast tagasi maksis. Härra haridusminister, harilikult nimetatakse seda riigiwarandusega pahatahtlikuks ümberkäimiseks, millele peaks järgnema uurimine ja kaelakohtulik wastutusele wõtmine. Selle asemel arwatakse aga sellest küllalt olewat, kui tehakse mingisugune käeliigutus ja lahkutakse parema tiiva naerulagina all kõnetoolilt. See fakt iseenesest näitab jälle, kuidas asju aetakse ja riigi warandusega ümber käiakse ja näitab ka seda, et põhi all on nendel asjaoludel, mis siin aegajalt pahemalt poolt katsutakse üles tõsta ja mida paremalt poolt tahetakse kalewi alla matta. See asjaolu näitab ka, et õigus on nendel, kes samalaadilisi etteheiteid on teinud teistele walitsuse asutustele.

A. Tupits (põl.): Härra Piiskar tahis teada, kuidas mina selle asja peale waatan. Ma pean ütleva, et mina isiklikult sõidu korraldusega Tartus rahul ei ole, kuid see on üliõpilaste oma asi ja nad tehku, mis tahawad. Põllumeeste rühma nimel protesteerin aga mina härra Martna haawawate ütluste wastu, mis tema tarwitas siin Ungari riigi wastu. Härrade Martna ja Piiskar'i ütlostest wõib wälja lugeda, nagu wõiks Ungari

riik meie üliõpilastele ainult joominguid korraldada ja mustasajalist kihutustööd teha. Pean ütleva, et minewal aastal, kus meie ajalehetöötajad Ungaris käisid, oleks ungarlastel võimalik olnud katsuma „mustasajalist“ ühendust luua, kuid seda ei proovinud keegi. Selle asemel juhatati meid teaduslikku seltsi, kus Soome-Ugri rahwusküsimusi arutatakse ja kui meile selle seltsi poolt pidusööki korraldati, siis ei olnud seal alkoholi rohkem kui üks ainuke pudel terve seltskonna peale. Sellest siis näeme, et Ungaris mingisuguseid joominguid ei korraldata. Mis puhtub sellesse hirmuwalitsusse, mida siin härra Martna ette tõi, siis võin ma selle kohta ka ühe näituse ette tuua. Kui meie õhtul Budapesti jõudsime ja ma apteegist rohtu tahtsin saada, siis ei olnud terwes linnas ühtki linnawahti leida, kes oleks võinud juhatada, kus apteek asub. Minu küsimise peale, et miks linnawahtisid pole, wastati hiljem, et meil pole neid öösetel ega õhtutel mitte, waid on ainult päewal, et rahwa liikumist juhtida ja korraldada. Sellest näeme, et Ungaris palju vähem seda hirmuwalitsust on, kui mõnes muus riigis. Põllumeeste rühma nimel awaldan protesti kõigi nende haawawate ütelnuste kohta, mis Ungari kohta tarwitatud, sellepärast, et ungarlased tunnawad endid sellest kahtlemata niisama haawatud olema, kui meiega, kui oleks Ungari parlamendis sarnaseid haawamisi ette toodud meie riigi kohta.

M. Martna (sd.): Härra Tupitsa „Kaja“ ütles siin... (Tormiline naer pahemal pool ja keskel.)

Juhataja **A. Kerem**: Ma palun rahwasaadikute kohta mitte haawawaid ütelnusi teha.

M. Martna (sd.): Ah, kas „Kaja“ on haawaw ütelnus?

Juhataja **A. Kerem**: Palun rahwasaadikuid nende õigete nimede järele nimetada. (J. Lattik (kristl.): Härra Martna - „Tulewik“.)

M. Martna (sd.): Ma olen selle „Tulewiku“ nimega väga rahul ja olen alati püüdnud tulewiku inimene olla. Ma tahtsin ainult tähendada, härra Tupitsa wahelhüüde peale, et kui mina oleks kaasa sõitnud, siis poleks see reis minule sugugi nii inelik olnud. Esiteks ei ole mina akadeemiline inimene ja ei oleks võinud juba sellepärast mitte kaasa sõita

ja teiseks oleks ma wist enne väga kaua ja siis weel korraks mõtelnud, kuid — eitawa otsuse juures ei tarwitseks härra Tupits mitte kahelda. Härral Tupits'il ei ole oma lehkawa märkuse asjalikuks põhjenduseks mitte kübetki tunnistuseks tuua. Ta ei ole mind sellesarnastel „reisidel“ mitte tabanud! Kui härra Tupits, kui põllumeeste rühma mees, seal tagurlust õppimas käis, siis ei ole selle wastu mitte midagi ütelda, sest me teame, et selle rühma juhtidel tagurluse kooli — waja on! Aga kui meie üliõpilased, meie ainsa ülikooli, ainsa kodanlise „lootuse“ esitajad, sinna lähewad, siis ei wõi sellele muud jume wõi pitsari anda, kui see, mida mina näitasin. Mis sellesse puhtub, et mina Ungari kohta haawawaid ütelnusi tarwitanud olla, siis palun ma härra Tupits'at lugeda 20. aprillil Roomas awatud rahwuswahelise ametiühisuste kongressi kõnesid. (J. Lattik (kristl.): Ametiühisuste kongress pole parlament!) Niipea kui Horthy walitsus troonile astus, pidi rahwuswaheline ametiühisuste liit üldise boikoti toime panema, et seda wägiwallawalitsust wähegi alla suruda ja pärastpoole awaldasid isegi liitriikide poliitikamehed umbusaldust niisuguse walitsuse wastu ning nõudsid kateooriliselt selle teguwiisi pehmendamist. Nii et mina tunnen ennast selles hindamises väga auwäärt seltskonnas olema ja teie tehke, mis teie tahate, kuid sellele reisile jääb ikkagi niisugune wärw ja jume juurde, seda teie kuidagiwiisi ära pesta ei saa. Sellest seisukohast wälja minnes toetan mina oma rühmasõbra ülemineku-wormeli.

Haridusminister **H. Bauer**: Minule tähendati jälle, et ülikooli walitsus olla kõrwale jätnud... Ma juba ükskord ütlesin, et ametlikku kirjawahetust ses asjas ei ole olnud. Et ülikooli nõukogu kaunis raske aparaat on ja teda alati korraga kokku ei saa, siis ei saanud seda asja ka seekord ametlikult ajada, kuna küsimus iseenesest aga rutuline oli.

Mis puhtub sellesse, et naisüliõpilasi mitte kaasa ei wõetud, siis pidid haridusministeeriumi ettepaneku järele kõik korporatsioonid ja teised ühingud proportionaalselt sõidust osa wõtma, kui seal rüüd naisüliõpilased wälja jäid... (Pahemalt poolt: Nad pidid tehnikalistel põhjustel ära jääma)... siis oli see nende omawaheline korraldus. Mis puhtub saadud summasse, siis ei ole

mina Riigiwanemalt midagi kirjalikult saanud, kuid Riigiwanem teatas, et raha erasumma olla ja temale annetuseks üle antud. Mis puutub annetajatesse, siis pole kellegil õigus nõuda, et ta nime avalikuks teeks ja kui Riigiwanem seda summat tarvitamiseks edasi annab, ei ole haridusministeerium mitte kohtuuriija, kes terve küsimuse üle hakkaks protokollki kirjutama. Riigipangast võeti summa ajutiselt awansina laenuks. (J. Piiskar (is.): Kelle käsul?) Lõpuks awaldan mina kui walitsuse esitaja protesti nende haawawate ütelduste wastu, nagu oleks walitsus joomapidu tarwis seda summat tarwitunud, isegi kuritarwitust on siin nimetud. Ka wennasriigi Ungari kohta tehtud haawawate märkuste kohta protesteerin mina kindlasti. Üliõpilaste esitus on wea teinud ja iga asutus wastab oma tegude eest.

Et komandeerimiste juures tihti rahulolematusi ette tuleb, see on wana asi, meie teame ka, kui hiljuti härra Martna Genfi konverentsile komandeeriti, siis ka selle wastu protesteeriti. Ka leiab mitte kohase olewat, ühte tühist asja nii mitu tundi arutada ja sellega riigiasutusi kinni pidada.

Juhataja **A. Kerem**: Sisse on tulnud kaks ülemineku-wormeli: 1) „Panen ette wastu wõtta järgmist ülemineku-wormeli: „Haridusministri seletusi käesolewa arupärimise kohta ära kuulates leiab Riigikogu need mitte rahuldavaks ja läheb päewakorras edasi“. Eesti sotsiaaldemokraatlike tööliste partei Riigikogu rühma nimel. E. Martinson.

2) „Riigikogu, Wabariigi Walitsuse seletust Eesti sotsiaaldemokraatlike tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise puhul Wabariigi Walitsusele salkkonna Tartu üliõpilaste Ungarisse saatmise asjus ja seks otstarbeks 350 tuhande marga abiraha määramise asjus ära kuulates, läheb päewakorras edasi.“ O. Amberg.

Panen esimese ülemineku-wormeli hääletamisele. (H ä ä l e t a t a k s e.) See ettepanek on 29 häälega 21 wastu tagasi lükatud.

Panen teise ülemineku-wormeli hääletamisele. (H ä ä l e t a t a k s e.) Nähtaw enamus on selle ülemineku-wormeli poolt: Sellega on ülemineku-wormel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

5. Riigikogu kommunistlike tööliste rühma arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele sõdurite trahwimise ja piinamise kohta 3-da suur-tükiwäe polgu 16-das wäljapatareis ning terwis-hoiuwastaste olude asjus selles patareis.

(Arupärimise-ettepaneku tekst:

„3-da suur-tükiwäe polgu 16-da wäljapatarei sõdurid pöörasid Riigikogu kommunistlike tööliste rühma poole järgmise kaebtusega:

Meie patarei sõdurid saawad aastas kõigest 4 paari pesu — 2 paari esimese ja teine 2 paari teise

poolaasta kohta. Esimese poolaasta peale saadud pesuräbalad tulewad järgmise paari saamise korral kroonule tagasi anda, nii et pesulapikestki sõduril ei jää peale uue kahe paari; nii on üks paar seljas, teine teibas — nagu rahwas ütleb. (wälja arwatud hallparunite, s. o. ära seletatud — suurतालunikkude pojad, kelledele kõike kodust küllalt tuuakse). Pesu pesemiseks seepi ei anta rohkem kui nael kuus, mis saunaskäimise ja silmadelõputamise peale ära kulub. Pesu peame kas ise pesema ehk oma sandikopikate eest, milleks sõduri palk tuleb nimetada, wäljas pesta laskma. Praegu ei ole meil oma saunagi ja üldse on wäga raske ennast puhas hoida, mida aga nõutakse. Kui meie polguarst alamkapten tohter Tamberg oma järjekorralise arstlike järeelwaatusega ilmub, siis ei oska ta muid mustuse põhjusi näha, kui ainult seda, et ihu küllalt puhas ei ole ja ühel wõi teisel must pesu seljas ja siis määrab tohtri-härra sõduritele rahatrahwi 50 marka mehe peale, millega meie wiimne palganatuke ära wõetakse. Et tohtri trahwist pääseda, laenasid wahel mõned sõdurid oma jõukamatelt seltsimeestelt arstlike järeelwaatuse ajaks puhta särgi selga. Nüüd ei tohi ka seda enam teha, sest et meie patarei weltweebli-härra, kes kangesti aukõrgenduse lootuses ka üks wali ülem tahab olla ütleb, et puhta särkiga Wabariigi Walitsust ja tema asemikku polguarsti alamkapten Tamberg'i petta ei tohi ja et tema, weltweebel Wärnik niisuguseid petjaid omapoolt kahekordselt, s. o. saja maraga trahwib. Nii on siis meil puhtuse nõudjate poolt suured trahwid peale pandud, aga söödikuid (meie keeli, täisid) oleme siiski täis.

Weltweebel Wärnik karistab meid, sõdurid, iga wäikesegi eksituse eest jooksupatrahwiga, ja nimelt tuleb siis kasarmu

ees olewa platsi ümber kümme ringi joosta ilma puhkamata; see maa teeb wälja 2½ wersta. Kel mitte kõwad kopsud ei ole, ei jõua seda maad korruga ära joosta; aga siis määratakse trahwiks weel kümme juurde, mis kakskümmend ringi teeb (5 wersta). Wiimasel korral lastakse nõudmistest küll pisut alla: siis wõib järgmiselt seda jooksu teha; hommikul wiis ringi, lõunal wiis ringi ja õhtul, et sõduril parem uni oleks, 10 ringi. Kes neid jooksuportsjone täita ei jõua, seda lastakse mõni kord teisel näewal lõpuni joosta; kes nuriseb wõi wastu hakkab sealjuures, see pannakse aresti wee ja leiwa peale.

Ülemaltoodud asjaolude põhjal paneb Riigikogu kommunistiline töölisterühm Riigikogule ette pöörata lähemal koosolekul järgmise arupärimisega Wabariigi Walitsuse poole:

1) Mis mõtleb Wabariigi Walitsus ette wõtta, et 3-da suurtükiwäepolgu 16-a wäljapatarei sõdurite olukorda terwishoidliselt parandada, nende trahwijaid ja piinajaid wastutusele wõtta?

2) Mis kawatseb Wabariigi Walitsus üldse ette wõtta, et tulewikus sarnased asjaolud ei korduks sõjawäes?

Tallinnas, 22. apr. 1922.

Kommunistlise töölisterühma nimel:

(Allkirjad) J. Wanja.

P. Järw.

E. Kägu.“)

Sõna on arupärimise põhjendamiseks rkl. Kägu'l.

E. Kägu (kom.): Selle arupärimise kohta on siin mitukorda toonitatud ja wõib olla, et saab weelgi toonitatud, et see ei olla mitte inimeste piinamine waid sõjawäe õpetamine. Mis puutub puhtusse, siis on norm järgmine: 4 paari pesu aastas, kaks antakse esimesel ja kaks paari teisel poolaastal, üks nael kuus seepi nesumemiseks ja saumaskäimiseks.

Kui nüüd inimene tahaks puhtalt käia, siis ei ole temal mingisugust mõtet, et tahab selle naela seebiga oma riided, kui ka oma ihu puhas hoida. Kui aga seda mitte ei suudeta hoida, kui leitakse pesu seljas must olema patareiarsti ülewaausel, siis trahwitakse seda inimest 50 margaga selle tõttu, et ta ennast mitte korralikult ei hari. Mina aga ütlen, nagu iga arusaaja, et iga üks neab tunnistama, et naela seebiga inimesel neli korda saunas käia ja iga kahe nädala tagant pesu

ära pesta — täiesti wõimatu on. (Chr. Arro (põl.): Pesku seebise wee-ga. Naer.)

Kui nüüd inimene ei jõua ennast puhas hoida, siis trahwitakse teda sellegi kahe-sajamargalise palga juures, mis ta kuus saab, 50 margaga ja kui see kordub, siis 100 margaga. Et sellest trahwist pääseda ja sedagi wäikest palka omale hoida, siis tarwitawad inimesed seda abinõu, et teised, kellel, wõib olla natuke rohkem pesu kodunt kaasa toodud, arsti waatama tuleku ajaks neile selle selga annawad, kellel pesu must. Kui aga see sama patarei welsker, et inimesi küllalt piinata, et nendel see wiiskümmend ehk sada marka tasku ei jääks, ära keelas, et ei tohi mitte teise käest pesu wõtta ja sellega arsti petta, et waadake, inimesel on puhas pesu seljas, siis ei jäänud muud üle, kui tahtmata ennast karistada lasta. Selle juures ei tule aga teisel osal, kuidas teda nüüd nimetada, hallparunite poegadel, iial trahwisid kanda, sest et neil pesu küllalt käes on. Ei ole põhjust, mille pärast neid karistada. Temal on antud kodunt pesu küllalt ja riided on tal korras hoitud, kuna aga sellel, kellel seda ei ole, karistus tuleb kanda. Ja karistus ei ole mitte kerge, nagu seda, wõib olla, arwatakse. See pesuandmine on ainult tühine patt ja seda teewad ühed kui teised. Kes rahatrahwi ära maksta ei jõua, seda sunnitakse jooksma, nimelt 10 korda ümber patareiplatsi. See teeb wähemalt 2½ wersta wälja. Kui inimene seda korruga ära ei jõua joosta, suurendatakse temale seda jooksmise trahwi 3 korrani, nii et temal tuleb teha joostes ümber patarei 30 ringi, mis teeb wälja umbes 7½ wersta. (Th. Pool (töer.): Lossman jookseb 10 wersta.) Teie wõite 50 wersta joosta, kui tahate. Ja seda peab tema ära jooksma ühe päewa jooksul: hommikul 10, lõunal 10 ja õhtul 10. Kui nüüd inimene aga seda mitte ära ei jõua teha, siis langeb tema weel suurema trahwi alla, see on — pannakse jooksma waheaegadega, 2½ wersta korruga. Här-rad Laidoner ja Soots põhjendawad seda sellega, et see on sõjawäe traineerimine, et see on kopsu harjutus ja tingimata tarwilik. Meie ei usu, et kellegil nii kõwad kopsud on, et wõiks joonega lühikeste puhkeagade järele 2½—3 wersta ära joosta. Meie leiame, et see on täielik inimese piinamine, nagu see siin ette tuleb, et kui inimene maha kukub ja edasi ei wõi joosta, siis klopitakse temal kas wiimane hing wälja. Ruumid, kus sõdu-

rid sees on, neid wõib, nii ütelda sealau-
daga wõrrelda, need ei wasta mitte su-
gugi terwishoidlisele seisukohale. Ma
ütlen, ei ole meil kusagil sõjawäe ruumi-
sid, mis elule wastawad oleks. Ruumide
kohta, kus suurem osa sõdurid sees ela-
wad ja mis mina ise oma teenistusajal
ära nägin, ei wõi ma suuremat head
ütelda. Mina ei leidnud nendes kusagil
korda ja pean tunnistama, et nad hoopis
wiletsad olid. On olemas mõned paremad
ruumid, kuid need on üksikult. Niisugune
õnnetu seisukord on ka mainitud patareis.
Seal trahwitakse inimesi süü eest, mis ei
olene ära temast enesest, waid täiesti
walitsuse poolt. Ei anta seal temale wõi-
malust, millega ta wõiks trahwi alla sat-
tumise põhjust kõrwaldada. Sarnaseid
asjaolusid on siin mitu ja mitu korda rõ-
hutatud, aga seda ei ole mitte tähele pan-
nud. Ma ütlen, et wõiks just iga päew
arupärimisi teha nende kaebtuste kohta,
mis tuleb. Meie lihtsalt ei jõuaks neid
siin kõnetoolil ette kanda ja põhjendada,
kuna aga teie neid küll tagasi lükata
jõuate.

Neid asjaolusid arwesse wõttes pöo-
rame meie arupärimisega teie poole: mis
mõtleb Wabariigi Walitsus patareis teh-
tud kuritegude, piinamiste ja peksmiste,
ning ühiskondlise korra wastaste nähtuste
kohta ette wõtta, et need kõrwaldatud
saawad. Sellega teen ettepaneku seda
arupärimist wastu wõtta.

Juhataja **A. Kerem**: Panen selle
arupärimise hääletamisele. (Hääleta-
takse.) Arupärimise-ettepanekut on 14
Riigikogu liiget toetanud, seega on
see ettepanek tagasi lükatud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorra-
punkti juurde.

6. Renteide te- gewuse lõpeta- mise ja nende ülesannete Eesti pangale üleandmise seadus — I lu- gemisel.

miseks kulutab riik eelarwe järele 17
miljoni marka.

Peale selle on riigi renteides oledad
summad, mis riigikulude katmiseks otse-
kohe tarwis ei lähe, surnud kapitaal, sest
renteid ei saa mingisuguseid panga ope-
ratsioone teha. Teistes maades on sellel
alal juba ammu teistsugune korraldus

maksma pandud, — riigirahade hoidmine
ja arwestamine on pandud pankade peale,
kes seda palju otstarbekohasemalt
teha wõiwad. Inglismaal on, näituseks,
riigikassa pidamine juba aastakümnete
jooksul Inglis panga käes ja see kassa-
pidamise wiis on ka teistes maades ots-
tarbekohaseks tunnustatud. Shotimaal on
riigikassa pidamine korda mööda 5 suu-
rema panga käes, Irimaal — Iiri panga
käes. Ka meil Eestis tahetakse käes-
olewa seaduseelnõuga sarnane kor-
raldus maksma panna. Rahaministrile
antakse õigus renteide tegewust lõpetada
ja renteide ülesanded ja funktsioonid
Eesti panga peale panna. Rahaasjanduse
kommissjon tegi walitsuse poolt esitatud
seaduseelnõus mõned parandused, nimelt
on rahaasjanduse kommissjoni ettepaneku
järele kindel wahe tehtud riigikassa sum-
made ja üksikute riigiasutuste ja amet-
nikkude käes olewate summade wahel.
Samuti peab Eesti pank eriarwed riigi-
kassa summade kohta pidama ja neid
eriarwena oma aruannetes näitama. Ra-
haasjanduse kommissjoni nimel teen ette-
paneku seda seaduseelnõu nimetatud
muudatustega I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **A. Kerem**: Rahaasjan-
duse kommissjoni aruandja poolt on ette-
panek tehtud seaduseelnõu I lugemisel
wastu wõtta. Panen ettepaneku hääle-
tamisele. (Hääletatakse.) Nähta-
wa enamusega on ettepanek
wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorra-
punkti juurde.

7. Seadus Ahwe- namaa saarte mittekindlusta- mise ja neutrali- seerimise kon- wentsiooni kin- nitamise kohta. — I lugemisel.

Wäliskommiss-
joni aruandja **J.
Laidoner**: Sellel
konwentsioonil on oma
lühikene ajalugu, mis
järgmine: 1856 aastal
otsustas Wene riik
teiste suurriikide kaud-
sel nõudmisel Ahwena-
maa saari mitte kindlustada. Niisugune
konwentsioon sai tehtud Wene, Prantsuse
ja Inglismaa wahel. Ilmasõja ajal ehitas
Wenemaa küll Ahwenamaa saartele ajutisi
kindlustusi, kuid teatas ka teistele lepingu-
osalistele, et need kindlustused kohe peale
sõda maha lõhutakse. Peale Wene rewo-
lutsiooni, kui Soome iseseiswaks sai, lan-
gesid Ahwenamaa saared Wenemaa kül-
jest ära ja Ahwenamaa elanikud, umbes
20.000 hinge, enamuses rootslased, taht-
sid enesemääramise õiguse põhjal Rootsi

walitsuse alla üle minna. Wahekord Soome ja Rootsi wahel läks kaunis terawaks. Rootsimaa kui rahwasteliidu liige kandis selle asja rahwasteliidu otsustada. Rahwasteliidu nõukogus oli asi mitu korda arutusel, wiimaks otsustati sellekohast ekspertide erikomisjoni määrata, kes asja koha peal uuriks. Siis tegi selle järele rahwasteliidu nõukogu otsuseks, et saared Soomele jääwad, kuid ühes sellega tunnistas ta, et weel laiem konwentsioon peaks loodud saama, kui semni oli, et need saared mingil tingimisel sõjaltallimaaks ei saaks. Asjast huwitatud riigid Soome ja Rootsi olid sellega nõus; Rootsi tegi ettepaneku, et konwentsiooni saaks kutsutud ka Daani, Prantsuse, Itaalia, Inglismaa ja Saksamaa. Briti tegi ettepaneku, et peale nimetatud riikide konwentsiooni kutsutakse ka nende riikide esitaja, kellele piirid Lääne merd puutuwad, see on — Eesti, Läti ja Poola. Kõigi nende riikide esitajad tulid läinud sügisel kokku ja töötasid wälja kõnealolewa konwentsiooni. Selle konwentsiooniga tunnustatakse Ahwenamaa neutraliseerituks kõikide nende riikide poolt, kes koosolekul esitatud. Peale suurriikide olid seal, nagu juba nimetatud, ka need riigid, kellele piirid Lääne merd puutuwad, nagu Soome, Läti, Poola, Eesti ja Daani. Konwentsioon on käesolewa seaduseelnõu juurde lisatud ja tema põhimõte on, et Soomemaal ei ole õigust nende saarte peale mingisugust sõjariistade walmistamise tehast, ei ka sõjalisi kindlustusi ehitada. Ühtlasi on ka keelatud sõjariistade transiit. Rahua ajal wõib Soome, kui waja, harilikule politseipersonaalile abiks tuua ajutiselt sõjariistus jõudusid. Saarestiku kohal on Soome õhulaewastikul õigus lennata, aga mitte maanduda. Sõja ajal on Soomele lubatud neutraliteedi kindlustamiseks ajutiselt saarte wetesse miiniseid panna. Wahete wahel on Soomel õigus ühte wõi kahte kerget sõjalaewa saarte piirkonda saata. Ühelgi teisel riigil ei ole õigust neutraliteedi rikkumiseks. Need on konwentsiooni olulisemad punktid ja Eesti riik on wäga huwitatud sellest, et Läänemere piirkond wõimalikult rohkem saaks neutraliseeritud. Mida kaugemale see neutraliseerimise tendents läheb, seda parem oleks see ja sellepärast teen mina wäliskomisjoni nimel ettepaneku seda seadust I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **A. Kerem:** Ettepanek on tehtud seda seadust I lugemisel wastu wõtta. Asun hääletamisele. (Hääle-

tatakse.) Sellega on nähtawa enamusega seadus I lugemisel wastu wõetud.

8. 6. päewakorrapunkti wäljajätmine. Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde: Riigi raudteeteenijate palkademääruse § 8 muutmise seadus. Et aruandjat kohal ei ole, siis läheb Riigikogu järgmise päewakorrapunkti juurde.

9. Seadus ühe- kordse abiraha kohta töö- tööliste ja nende perekondadele — I lugemisel. Töökaitse komisjoni aruandja **A. Schulbach:** Aus- tatud Riigikogu liikmed! Kommunistlike tööliste- rühma poolt on esitatud lühikene 6-paragrahwiline seaduseelnõu, mille

järele kawatsetakse määrata abirahaks töötatööliste 50 milj. mk. Selle abiraha wäljajagamist toimetaks iseäraline üle- maaline komisjon ja maakonna komis- jonid, kes koos seisawad esitajatest, kes walitud ametiühisuste kesknõukogu ja töö- liste organisatsioonide poolt. Lähemad juhtnõõrid abiraha summade suuruse ja wäljaandmise korra kohta ja igasugune lähem kawa puudub. See seaduseelnõu sai Riigikogu poolt antud läbiwaatamiseks töökaitse ja rahaasjanduse komisjoni, misjuures töökaitse komisjoni ülesan- deks jäi peaasjalikult selle seaduse kohta muretseda statistilist materjaali, kuna ra- haasjanduse komisjoni ülesandeks jäi tema sisuline külg. Iseenesest on tarwi- tuse harilikult see kord, et seaduseelnõu ettepanijad ühtlasi esitawad ka kõik ka- wad ja tarwilised materjalid elnõu lä- biwaatamiseks. Käesolewal juhtumisel ei ole aga elnõu esitaja kommunistiline töölisterühm mitte mingisugust mater- jaali elnõule juurde lisanud, ei ole mitte selgeks teinud, kui suurel määral meil töötatöölisi on. Nende andmete muret- semine jäi töökaitse komisjoni hooleks, kuid et neid mitte seaduseelnõu esitajate poolt ette pandud ei olnud, ja kusagilt mujalt neid ka ei olnud wõimalik saada, siis pööras töökaitse komisjon Waba- riigi Walitsuse poole ja palus selle kohta andmeid. Töö- ja hoolekandeministee- rium andis tööbörse andmed töötatööliste arwu kohta detsembrikuus, millest sel- gus, et töötatööliste arw üle riigi 1500 peale tõusis, kuna wabasid kohti oli 80. Kuid see arw iseenesest weel midagi ei tõenda, sest see oleks üldise tööliste arwu

juures täiesti loomulik protsent, mis igal maal ette tuleb, kõige normaalsemal ajal. Komisjoni enamuse arvates ei saanud neid andmeid siiski mitte täpipealseteks lugeda ja komisjon pidi ühelmeel otsusele jõudma, et nad tõeludele mitte täiesti ei wasta ja et meie tööhõrsed ei ole suutnud õigeid andmeid kätte saada ja need ei peegelda mitte tõsist seisukorda maal. Sellele otsusele jõuti sel kombel, et olid teated üksikute maakohdade kohta, kus tõesti tööpuudus on. Komisjoni arwamine oli niisugune, et tööpuudus tunda on üksikutes kohtades, nagu Narwas ja üksikutel tööaladel, — näituseks kannatab intelligentsne tööjõud tööpuuduse all. Kuid kas meil üldist tööpuudust, masselist tööpuudust on, selle kohta ei ole suudetud mitte kusagilt poolt tõendusi ette panna, mis tõendaks, et meil niisugune üldine tööpuudus tõesti olemas oleks. Sealt poolt, kust see eelnõu on esitatud, on wäga sagedasti ka ennemgi demonstratiivseid seaduseelnõusid esitatud, mis meie oludele mitte ei wasta, waid tarwilikud on wäljamaal wõi kusagil teises riigis. On esitatud seaduseelnõusid isegi niisuguste küsimuste lahendamiseks, mis meil juba seadusandlisel teel on korraldatud. Näituseks, sealt samalt poolt on esitatud seaduseelnõu, kuidas naiste õõttõ tuleb ära keelata ja nagu ma ajalehtedest lugesin kawatsetakse isegi 1-se mai rongikäikudel, suurtele lippudele pealkirjad mahutada naiste õõttõ ära keelamise nõudmisega. Need seaduse algatajad oleks aga pidanud makswaid seadusi läbi lugema, kus selgub, et kusagil ei ole naistel mingisugust õõttõd. Praegu on igalpool tööpuuduse laine liikumas ja üle Euroopa tööpuudus walitsemas. Sellest teewad eelnõu esitajad järelduse, et ka meil peab olema tööpuudus. Härra Wanja tähendaski ühes kõnes, et meil peab olema tööpuudus ja 40 tuhat töötatõolist, sest 3 kuni 4 aasta eest olnud niipalju tõõlisi wabrikutes rohkem, kuna praegu tõõtamine wähem olla ja selle tõõtu endised tõõlised ilma tõõta. Selle juures ei wõeta aga arwesse, et paljud nendest tõõlistest on juba teistel aladel tõõd leidnud. Ühe sõnaga pean ma üttelema, et seda masselist tööpuudust ei ole suutnud keegi ka komisjonis selgeks teha. Sellepärast on selle seaduseelnõu tarwilikkus küsimismärgi alla pandud.

Seaduseelnõu läbi waadates leiti, et tema tehniliselt wiltsalt wälja tõõtatud, ja seda tunnistasid ka eelnõu esitajad ise

ja soowisid, et töökaitse komisjon olgu nii lahke ja tõõtagu see seadus niisugusel kujul wälja, et ta wastuwõetaw oleks. Kuid siin tekkisid mõned ülesaamata küsimused, mille tõõtu ei olnud wõimalik kuidagi seda seaduseelnõu nii wälja tõõtada, nagu töökaitse komisjon oleks tahtnud. (M. Püüman (sd.): Aga Aseris!) Härra dr. Püüman'i küsimise peale pean üttelema, et kui seal seisukord ka nii kibe on, siis ei ole see mitte ometi niisugune nähtus, mis ülemaaline on, waid seal peab erikorraldus aitama seisukorda lahendada. Kõige esimene küsimus, mis iga seaduse juures tarwis on lahendada, on kindlaks määrata seaduse objekt, on tarwis määrata, kelle kohta seadus maksw on. Praegusel juhtumisel tahetakse ühekordset abiraha anda tõõtatõõlistele. Aga tõõtatõõlise mõiste kindlakstegemiseks ei ole selle seaduse algatajad mitte midagi teinud. Teie teate, et teistes maa-des nõutakse tõõtatõõlise mõiste kindlakstegemiseks kolme tundemärgi: tõõtatõõlisteks loetakse terwet tõõwõimulist tõõlist, kellel tõõ puudub, aga kes tahaks tõõd teha. Meil wõib kaks esimest tundemärgi kindlaks teha, wõib teha kindlaks, et isik tõõwõimuline on ja et tal tõõ puudub, aga kolmandat tundemärgi, et ta tõõd tahab teha, ei ole mitte praegu wõimalik kindlaks teha, sest meie tööhõrsed ei ole mitte suutnud kõiki neid registreerida, kes tõõtada tahawad, ja selle tõõtu on tema andmed puudulikud. Kui aga meil ei ole seda kõige tähtsamat tundemärgi, kui meie ei tea, missugune tõõline tõõtada tahab, siis ei saa meie abiraha andmise juures minna iga tõõtatõõlise hinge waatama, kas ta tõõd tahab teha, waid selleks, et niisugust riiklist abiraha andmist korraldada, selleks peab olema juba warem mingisugune asutus, kus tõõtahtja registreeritud on. Mina ei taha mitte hakata hindama meie tõõ- ja hoolekandeministeeriumi tegevust; kas ministeerium nüüd küllalt hoolsalt tõõtanud on, see ei käi minu ülesannete hulka. Pean aga üttelema, et sarnast registreerimist meil mitte ei ole. Oleks wõimalik anda ühele osale, ühele wäiksele osale tõõtatõõlistele abi, kujd selle wastu on wist kõik, et ainult ühele osale saaks abiraha antud, kuna teine osa ilma jääks. Just nendes kohtades, kus tööpuudus wõrdlemisi suur on, nagu Narwas ja Aseris, ei ole tõõtatõõlisi tööhõrsel sugugi registreeritud, nii et need jääks kõik abirahast ilma. Ja juba sellest küljest ei wasta see seaduseelnõu oma otstarbele.

Iseenesestki mõista, kui meil puudub igasugune arwustik töötatöölise arwu üle, kui ei ole ka selles seaduseelnõus mingisuguseid kawasid selle kohta, kuidas abiraha tahetakse jagada, kui palju igale töötatöölisele abiraha tahetakse anda, siis ei saa kuidagimoodi selle seaduseelnõu kohta seisukohta wõtta. Jääb täiesti põhjendamata, mispärast küsitakse selleks abirahaks just 50 miljoni marka, mispärast mitte vähem ega rohkem. Mina ise panin töökaitse komisjonis selle küsimuse seaduse algatajatele ette ja küsisin, et mis siis, kui seda summat wähe on, siis wastati mulle, et noh, siis meie esineme täiendawa eelnõuga, küsime lisakrediiti. Niimoodi ei saa ometi huupi seadust wälja anda, waid peab olema ometi mingisugune alus, mille põhjal seadust wälja antakse.

Wiimane põhjus, mispärast töökaitse komisjon selle seaduseelnõu wastu on, on see, et abiraha wäljaandmisel on antud mõjuw sõna ametiühisuste kesknõukogu kätte. Ametiühisuste kesknõukogu on aga ennast esitanud poliitilise organisatsioonina ja tema esitajad Riigikogus on poliitilise organisatsiooni liikmed. Eelarwe wastuwõtmise juures oleme aga muuseas soowiawalduse wastu wõtnud, et igasugused riiklised abirahad peawad minema mittepoliitiliste organisatsioonide kaudu. See otsus on wastu wõetud ja ta on maksew niihästi parema, kui ka pahema tiiwa kohta. Nii ei saa heaks kiita seda, et abiraha andmine saaks poliitiliste organisatsioonide kaudu teostatud.

Kõik neil põhjustel leidis töökaitse komisjon, et seda seaduseelnõu wastu wõtta ei saa, ja et tema sellepärast tagasi tuleb lükata.

P. Keerdo (is.): Tööpuudus iseenesest on praeguse kapitalistliku ühiskonna paratamata nähtus. Ja sellepärast on töölistel täieline õigus nõuda toetust tööpuuduse korral. Kuid teisest küljest on meil ka teada, et tööpuudusel on weel üks külg, nimelt, et tööpuudus on kõige paremaks tööriistaks tööandjate käes tööliste palkade kärpimiseks ja töötingimiste halwendamiseks. Ja meie näemegi, et igalpool, kus tööpuudus kaswab, tööandjad seda selleks kasutawad, et palgatingimisi halwendada. Kapitalistlike korra paratamata nähtust — wiimase ilmasõja tagajärjel tekkinud kriisi katsuwad tööandjad ära kasutada selleks, et seal, kus 8-tunniline tööpäew juba maksew, seda ära häwitada ja samuti palkasid vähendada.

Kui siin mitmel korral on räägitud töötatöölise toetamise wastu, siis kahtlemata juhib ka Riigikogu enamust see motiiv, et kui töötatöölise seisukord on kindlustatud, siis raskem on töölistega wõidelda. Teie ei julge seda ainult wälja ütelda, waid teie teete nii, nagu seda tegi rkl. Tõnisson enne jõulu, kui sama küsimus arutusel oli, öeldes, et see on wäga tõsine küsimus, seda tuleb põhjalikult läbi kaaluda ja alles siis wõib teda otsustada. Niisama leidis ka härra Strandman rahaasjanduse komisjonis, et tööpuuduse wastu tuleb ikka wõidelda, ja et tuleb korraldada ühiskondlisi töid jne. Kuid mida näeme tegelikult? Enne jõulu anti käesolew seaduseelnõu Riigikogule ära, enne jõulu anti tema töökaitse komisjoni; detsembrikuust aprilli lõpuni, see on 5 kuud, on töökaitse komisjon põhjalikult tööd teinud ja nüüd selle 5-kuulise põhjaliku töö järele tullakse ja öeldakse, et meie ei ole saanud seda ülesannet täita, mis Riigikogu meile andis, meie ei ole saanud andmeid koguda jne. Igatahes see aeg, 5 kuud, oleks olnud küllalt suur selleks, et seal, kus mingisuguseidki andmeid ei ole, et ka seal neid koguda. Kuna aga seda tehtud ei ole, opereeritakse tööbörse andmetega. Kui enne pühi meie poolt öeldi, et tööbörse andmed ei wasta tõeludele, siis tähendati paremast tiiwast, et need ametlikud andmed on. Nüüd pidi aga isegi komisjoni aruandja konstateerima, et need andmed tõeludele ei wasta. Härra minister sai siin üleeile ühe ütelsega toime, mida ühe töö-hoolekandeministri poolt mitte oodata poleks wõinud. Ta tähendas, et Inglis-Balti tehases seepärast streik puhkenud, et meil tööpuudust mitte ei olla. Ma saan aru, kui seda keegi tööstuse esitaja oleks ütelnud, sest nendele on töötatöölise hulk mida suurem, seda kasulikum, et allapoole kruwida päwapalkasid. Ja nende arwates wõib ju iga streik tulla ainult tööliste puudusest. Nähtawasti peab tööhoolekandeminister ennast rohkem tööandjate kui tööliste kasude kaitsjaks. Teie ei saa mitte alati wabandada sellega, et tööbörse andmed küllalt täpisealsed pole, waid alatasa kerkib töötatöölise küsimus ikka jälle uuesti üles senni, kui sellele abi ei muretseta. Alles hiljuti saadi telegramm Aserist, milles teatati, et kui kiire korras abi ei anta, siis oldakse sunnitud selleks haigekassa rahasid tarwitama. Kui juba tahetakse haigekassa ra-

hasid, mis haigete jaoks määratud on, töötatöölisele abiandmiseks ära tarvitada, siis peab igatahes seisukord äärmiselt tõsine olema. Ma ei taha sugugi ütelda, et see seisukord Aseris kõige raskem oleks, teistes kohtades on ta sama raske. Palju raskem on ta veel Narwas. Kui nüüd tullakse seaduseelnõuga, et seda seisukorda parandada, siis lükatakse see seaduseelnõu tagasi wäitega, et ta puuduline olewat. Tõepoolest ei ole aga see mitte põhjuseks, sest puudulikkust pole kellegil keelatud parandada ja töökaitse komisjon wõiks ju seda täielisemal kujul wälja töötada, waid põhjuseks on ikkagi see, et ei taheta ära kaotada töötatöölise hulka, mille abil wõimalik on palgasid allapoole rõhuda. See seaduseelnõu on iseenesest, nagu pealkiri juba näitab, ajutine, ei tahagi olla mingisugune põhjalik seaduseelnõu. Selle eelnõu kohta öeldakse, et temas ei olewat küllalt kindlaks määratud töötatöölise mõiste ja abiraha suurus. Ma arwan, et töötatöölise mõiste on iseenesest juba kõigile arusaadaw, kes sellest üldse aru saada tahawad. Selle seaduseelnõu otstarbe on, et määrata ajutiselt 50-miljoniline krediit töötatöölise toetamiseks ja näidata aparaat, mis kindlaks määraks töötatöölise mõiste, abiraha suuruse ja kellele tuleb abiraha anda. Meil ei ole siia maani kindlaid andmeid töötatöölise arwu kohta, kuna seda töö-hoolekandeministerium oleks koguma pidanud. Heideti ette, et miks seda mitte ametiühisused ei olla teinud. Ma tahaksin nüüd küsida, kui palju olete teie ametiühisustele selleks tegevuswabadust jätnud? Ametiühisused ei ole saanud täita nii mõndagi ülesannet, sellepärast, et neid ei ole lastud töötada. Abiandmine tööliste organisatsioonide kaudu ei ole sugugi uudis, seda on ka mujal niiwiisi praktiseeritud, et töötatöölisele abi antakse ametiühisuste kaudu. See toetamise wiis on wäljamaal laialt tuntud, näituseks Prantsuse, Itaalia ja Saksa maal, kus ametiühisuste kaudu töötatöölisele abi antakse. Isegi kodanlised teadusmehed, nagu Herkner, Schönberg ja teised tunnistawad ametiühisuste kaudu tööpuuduse vastu wõitlemist kõige otsustarbekohasemaks. Tuuakse weel ette süüdistusi, et Tallinna ametiühisuste kesknõukogu olla poliitiline asutus, et tööliste organisatsioonil ei tohi mitte poliitilisi waateid olla jne. Tahate te siis ära keelata, et ametiühisuste tegelastel ei tohi üldse poliitilist usutunnistust olla? Ar-

wan, et niisugust organisatsiooni ei leia te kusagil maal, kus ühiseuse tegelastel keelatud oleks tunnistada mingit poliitilist ilmawaadet. Ka teie ei nõuaks seda, kui tööliste esitajad oleksid tööerakondlased wõi maaliitlased. Seda aga ei ole, ega saa kunagi olema. Igatahes peab wõimaldama, et töötatöölised oma organisatsiooni kaudu abi saaksid, kunni pole maksma pandud töötatöölise kinnitamis-seadus, seepärast teen ettepaneku seda eelnõu esimesel lugemisel vastu wõtta.

Töö- ja hoolekandeminister
Chr. Kaarna: Missugune on Wabariigi Wälitsuse seisukoht seaduseelnõu kohta, millega töötatöölisele ja nende perekondadele ühekordset abiraha tahetakse anda, seda seletasin mina rahaasjanduse komisjonis sel korral, kui see eelnõu seal läbiwaatamisel oli. Kui palju on meil töötatöölisi, missugune on nende seisukord, mis kawatsetakse tööolude parandamiseks ära teha ja missugused wäljawaated selles suhtes olemas on, sellest kõnelesin mina Riigikogus eelarwe läbiwaatamisel ja ka eelmisel Riigikogu koosolekul. Mina ei hakka selgitatud küsimusi mitte kordama, pean aga oma kohuseks tähendada, et kui meie praegust olukorda ja tööliste seisukorda selle seisukorraga wõrdleme, mis minewal aastal ja ka enne seda oli, siis peab küll igaüks tööolude mittemoonutaja tunnistama, et seisukord ei ole mitte halwennud, waid on üldiselt märksa paranenud. See on küll tõsi, et õige mitmetes wabrikutes, tööstuskohtades on töölistearwu wähendatud selle tõttu, et need wabrikud ei ole kas tooresainet ehk tarwilikku krediiti, ehk turgu muretseda saanud. Kuid täiesti ekslik on küsimust põhjendada Narwa kohta ettetoodud andmetega ja nende põhjal järeldusi teha. Seal räägitakse sellest: omal ajal oli Narwa wabrikutes 15 tuhat töölisi, nüüd on neid kõigest 2 kunni 3 tuhat, tähendab, 12 tuhat töölisi peaksid olema selle arwepidamise järele töötatöölise seisukorras. Mõeldagu aga ka selle peale, kui suur oli üldine Narwa elanikkude arw omal ajal, kui palju oli Narwas elanikka siis, kui seal 15 tuhat töölisi oli, kuipalju ja kes on sealt wälja rännanud? Siis leitakse, kas wõiksid praegu Narwas 12 tuhat töölisi töötatöölise seisukorras olla. Ma ütlen, Narwa linna elanikkude arw on paari aasta jooksul enam kui kahekümne tuhande inimese wõrra wähe-

nenud ja suur hulk nendest, kes Narwast välja on läinud, — mitte ainult Eestisse, waid ka Wenemaale — olid just wabrikutöölised ja juhuslised töötsijad. Töötä- töölisi on, kuid ärgu tehtagu paaristtu- handest kümneidtuhandeid. Talwel oli seisukord muidugi raskem. Nüüd on aga wõimalus tööd juba leida õige mitmel alal. Seisukord paraneb üldiselt. Walitsus ei ole mitte hoolimata nende inimeste was- tu, kes kõrwaldamata põhjustel raskes seisukorras on. Muuseas läheb see 5 mil- joni marka, mis walitsus lisaks sissean- tud eelarwele küsis, just nende inimeste awitamiseks ja toetamiseks, kes töowõ- metud on ja kellel ei ole wõimalik tööd leida. Just tööolude korraldamise ja hoolekandeküsimuse lahendamise peale paneb walitsus suurt rõhku. Kuna praegu üksikutes kohtades tööpuudust tuntakse, ei leita mitmel poolt tarwilikul arwul töö- lisi. Siin tuleb seisukorda sellega paran- dada, et töowõimulistele inimestele wõi- maldatakse nendesse kohtadesse asuda, kus tööd on. Seal juures wabastame need inimesed töowõimetusel perekonnaliige- test. Lastekodude ning warjupaikade organiseerimist, nende wõrgu laienda- mist peame väga tähtsaks ja tarwilikuks. Mis Narwasse puutub, siis on seal war- jupaiku olemas. Meie laiendame seal neid asutusi, ja kelle tarwis Narwas mitte ruumi ei leidu, neid tahame teistesse war- jupaikadesse paigutada. Ma pean ütleva, et sellel alal senni tõesti väga wähe ära on tehtud. Asjaolud on kohati kisenda- wad ja wäljakannatamatad. — Käesole- wal aastal suudame meie mõndagi kor- raldada ja teostada. Sel puhul, kui mina ministeeriumi astusin, oli mõnele kawat- susele kriips peale tõmmatud, muuseas idiootidekodu ja pimedatekooli asutami- sele.

Ma kandsin selle küsimuse Wabariigi Walitsusele uuesti ette, ja pean ütleva, walitsus ei seisnud ettepanekutele mitte wastu. Ma loodan, et suudame sel aastal idiootide, -nõdramoistusega inimeste ko- du asutada. (M. Martna (sd.): Rää- kige töötatöölisest, mitte idiootidest). Härra Martna tahab, et ei pea rääkima idiootide asutustest ja warjupaikadest, waid töötatöölisest. See on väga õige ja mina räägin nendest as- jadest sellepärast, et esimene on ühen- duses teisega. Narwas näituseks, on pal- ju inimesi, kes tööd teha ei jõua; nende töowõimulised perekonnaliikmed wõik- sid mujal teenistust saada, aga, et wõima-

tu on töowõimetusid kaasa wõtta, on nad sunnitud koha peale jääma ja seal raske- tes tingimistes elama. Töowõimulistele suudame meie tööd muretseda, suudame seda aga ainult siis, kui meie nendest wabastame töowõimetusid perekonnaliik- med. Alaealised, kelle eest nende omak- sed hoolt ei jõua kanda, mahutame war- jupaika ja wanadele töowõimetusetele püüame ühel kui teisel teel, ka seal koha peal toetust anda. (M. Martna (sd.): Lastehoiukohta andmine on perekondade lõhkumine.) Kuidas Teie seda tahate nimetada, on Teie asi, mina aga ei näe selles mitte pere- konna lõhkumist. See ei ole mitte pere- konna lõhkumine, kui lapsed, kellele nende omaksed leiba ja kaswatust ei suuda anda, lastekodudesse paigutatakse, kus nen- dega mitte kui „metsalistega“ ümber ei käida, waid kus nende eest asjatundjate õpetajate ja kaswatajate juhatusel hoolt kantakse. (Wahel hüüded, kõne, naer.) Kui teie kas wõi praegu mõnes- se lastewarjupaika, olgu ministeeriumi ehk punaseristi algatusel korraldatud las- tekodusse sisse astute, siis näete, et seal kord mitte halb ei ole ja lapsed, keda seal kaswatakse, on väga rahul.

Mis töö korraldamisesse wabrikutes puutub, siis ei ole Wabariigi Walitsus mitte nii ükskõikselt selle peale waada- nud, nagu wast mõnelt poolt kaebatakse, ühtlasi aga ka soowitakse. Riigi eelarwe arutamise puhul mõisteti just pahemalt tiwalt seda hukka, et walitsus wabri- kante rahaliselt olla toetanud, nimelt rkl. Liiberg tegi walitsusele kibedaid ette- heiteid sellepärast, et walitsus on Eesti pangast krediiti lubanud meie tööstuslis- tele ettewõtetele. Härra Liiberg kui ise- seiswate sotsialistide esitaja leiab, et see ei ole midagi muud, kui kapitalistide toetamine ja tööliste kurnamine.

Sellepärast tehti kibedaid etteheiteid walitsusele. Walitsus on aga ka praegu just wastupidisel seisukohal. Meie pea- me tarwilikuks neid ettewõtteid toetada, mis sõjaolude tagajärjel raskesse seis- korda on sattunud, kus tagawara- ja jookswat kapitaali mitte nii palju ei ole, et tööstus wõiks soodsalt edeneda. Meie peame tarwilikuks tööstust paremale jär- jele tõsta, ühes sellega paraneb ka töö- liste seisukord.

Siin tähendati muuseas, et Aseri wab- rikus seisukord kriitiline on, just wiima- sel ajal. Selle kohta pean ma ütleva, et Aseri wabrik on töötanud wähesel mõ-

dul sellepärast, et ta seisab hoolekande all. Seal on oma hooldajad, aga kui Wabariigi Walitsus tahaks ennast kuratooriumi tegewuse wahel segada, siis antakse protest ja arupärimine sisse: Wabariigi Walitsus awaldab surwet kohtuwõimude peale! Kui walitsusele teatawaks sai, et Aseris seisukord halb on, siis wõttis ta ajawiitmata küsimuse kõne alla ja selgitas asjaolusid, millal on wõimalik seal tööga algada ja missugusel määral. Siin ei wõi ometi mitte juttu olla kohtuwõimude tegewusesse segamisest. Kuratoorium on hoolekande kohtule esitanud kawa, kuid see ei ole hoolekande kohut mitte täiesti rahuldanud ja wiimane nõuab kuratooriumi liigetelt selle kawa täendamist. Selles kawas on ette nähtud ka krediidi küsimus. Wabariigi Walitsus omalt poolt toetas seda ja lähemal ajal, ma arwan, peab see küsimus lahendatud saama. Wabariigi Walitsus peab oma kohuseks töö wõimalikult kiire algamise eest hoolitseda ja teeb sellel alal mis wõimalik. Ma pean aga sellele juurde lisama, et Aseri wabrikus ei ole midagi uut sündinud, waid töö on seal seisnud mõnda aega. See ei ole mitte ühepäewa sündmus, waid tegewus lonkas seal kauemat aega. Kui mina teada sain, et seal tööseisak on, asusin wiibimata seisukorra selgitamiseks, rääkisin isiklikult tegelastega, kes asjale lähedal, ja kohapealseid olusid tunnawad. Saadud teadete järele ei ole seisukord seal mitte nii halb, kui kirjeldatud. Seal olla, nagu pahemalt poolt tõendatakse, sadanded nälgivad töölised. Isik, kellega mina selle üle rääkisin, seda ei tõendanud. Muidugi ei ole minule antud teated mitte weel lõpulikult kontroleeritud, sest aeg oli liig lühike, aga arwan siiski, et ma kuigi palju eksida ei wõi, s. t., et minule antud wastused kontroleerimisel kinnitust leiawad. Nagu minule tõendati, olla seal töötatöölisi umbes saja ümber, aga ka need inimesed olla talwel metsatöödel rahuloldawalt teeninud ja suwel olla neil wõimalus põllutöolistena tööd saada.

Wabariigi Walitsuse arwates ei suuda meie ühekordse abirahaga mitte seisukorda parandada ja sellepärast on Wabariigi Walitsus selle seaduseelnõu wastu. Seisukorda tuleb parandada selle läbi, et töowõimulistele inimestele tööd muretsetakse. Walitsus aitab igapidi tööstustewõtete edenemisele kaasa. Selles sihis on Wabariigi Walitsus teinud,

mis tal wõimalik. Kui mõnes kohas töölistel tööd ei ole, siis asub walitsus kohe seisukorra lahendamisele.

L. Johanson (sd.): Nagu härra minister ja komisjoni aruandja siin tõendawad, ei olewat Eestis töötatöölise küsimust. Kõik see küsimus olewat ässituse tagajärg ja minister nimetas selle juures isegi lähemalt allikaid, kust selleks ässitamiseks raha saadud, nimetas Weem'i nime. Weem sai nähtawasti kahest allikast raha: üks oli musta ja teine Moskwa sildi all. See teeb härra ministri seletuse weel iseäralikumaks ja lõppude lõpuks on raske selgusele jõuda, kust poolt see ässitus õieti tuleb. Mina kaldun arwamisele, et meil seisukord on tekkimas, kus poliitika alal kaks poolt, nagu Weem'i kompaniiski, kahasse töötawad. Mis puutub töötatöölise küsimusesse, siis leiab härra minister, et tööpuuduse kohta meil andmeid ei ole. See ei tõenda aga weel sugugi, et meil töötatöölisi pole. Selle poolt räägiwad töötatöölised andmed ja tegelik elu. Töötatöölisi ei ole suudetud registreerida ja sellepärast puuduwad kindlad teated nende arwu kohta. Mis puutub sellesse wäitesse, et ametiühisused ei ole kogunud töötatöölise üle andmeid, siis peab tähendama, et andmetekogumine on kalliasi ja ametiühisused seda teha ei saa. Mis puutub härra ministri teistesse seletustesse, siis on need ka wäga omapärased. Minister tõendab, et meil olewat õppinud töölise puudus, kuid see ei eita weel üldist tööpuudust. Tööpuuduse all kannatawad just kõige pealt õppimata töölised. Mispärast on meil õppinud töölise puudus? Peapõhjuseks muidugi see, et õppinud töölise keskmine päewapalk on 130 marka. Kuid õppinud töölised on siiski nõudlikumad ja walguwad teistele aladele. Pealegi on meil õppinud töölise arw piiratud. Minister tõendas, et töölised tahawad ületunnitööd teha, kuid ässituse tagajärjel ei saa teha. Nähtawasti kipub asi niikaugele minema, et ületundisid igapäew 2—3 tahetakse teha. See tähendaks aga üldiselt tööpäewa pikendamist ja palga alandamist. Ja kui Eesti töölised niikaugele endid wiia lasewad, siis ei ole nad enam klassitalulikud töölised. Siin peaks just maksuad seadusi tähele pandama ja wabrikutes, kus kalduwusi ületunnitöö järjekorraliseks sisseseadmiseks, selle ära keelama. Mis puutub nendesse andmetesse, mis härra minister ette tõi Wene-Balti tehase

suhtes tõendades, et seal streigi põhjuseks on tööliste puudus, siis on ka see tõendus väga segane. Minul näib, et hoopis teised põhjused on streigi ellu kutsunud. Nimelt selle wabriku töötingimised. Töölised asuwad wabrikust sedawõrd kaugel, et neil wõimatu on lõunajaks koju minna. Kopli tehased on linnast 3—4 wersta eemal. Kui nüüd tunniaegne lõunaaeg välja kuulutatakse, mis wõidaks siis sellega tööline? Ta peab sealsamas wabriku tolmustes ruumides, sellesamas õhus seda aega mööda saama, ilma et sooja lõunat saaks. Wabrikuwalitsus wõib ka töölistel lasta süüa töö kestel ilma kindla lõunawaheajata. Kui süüa töö ajal ja selleks aega tarwitada, siis on see seadustega kokkukõlas.

Härra minister ütleb ka, et meie töötöölise arwu suurendawad ka need, kes öösel hästi elawad. See on jälle väga halb näitus. Minu arwates sünnitawad sarnaseid hulkasid just kolm liiki: 1) prostitutkad, 2) wargad ja 3) just see osa, kes nüüd on sõjaoludes niisuguse waranduse kokku kuhjanud, et nemad wõiwad ilma tööta elada. (Paremalt poolt: Kuidas „Kajakaga“ lugu on? Mis puutub „Kajakasse“, siis wõin selle kohta ütelda, et selles ühisuses ühtegi meie partei liiget ei ole ja minu teada selle osaihisuse ümber, kes „Kajaka“ välja üürinud, isikud seal parteist on, kuhu kuulub härra Tupits. (A. Tupits (põl.): Eks linnawalitsuses kirjajad tõenda kõige paremini!) Mis linnawalitsuse kirjadesse puutub, siis see ei tähenda ega tõenda mitte midagi.

Neid ööelanikka töötatöölise küsimuse arutusel ette tuua, pole millegiga põhjendatud.

Ainukeseks abinõuks, millega kawatsetakse tööpuudust vähendada, on abiandmine laenu näol ettevõtjatele. Ka see näitab meie walitsuse poliitikat. Kui nüüd töösturid toetatakse walitsuse poolt, wõib olla on see ühel ehk teisel juhtumisel tööstuse tõstmiseks tarwilik, kuid iseäralik nähtus on, kui niisugused ühisused, nagu Inglis-Balti laewatehas, oma lubadused sellepärast täitmata jäta, et riigi poolt kindlustatud laenu ei saa, kuna siis, kui selle ühisuse küsimus arutusel oli, tõendati, et kapitaal tuleb väljastpoolt, Inglismaalt, härra Woldemar Päts'i ja teiste wahetalituse kaudu ja see kapitaal mahutatakse nüüd ühisuse kaudu siia wabrikusse. Nüüd aga tõendatakse, et nemad ei saawat mitte neid majasid,

mis wabriku juures tööliste tarwis on, ilma laenuta, mida kindlustaks walitsus, remonteerida. Enne, kui elukorterid sisse seatud, ei saa ka töolistearwu suurendada. See walgustab nüüd seda, kui kaugelt riiklise toetuslaenu saamises mindakse, aga ka nende kontsessioonide andmist, mida nii tihti antakse wäljamaalastest moodustatud ühisustele, kelle eesotsas on harilikult meie mõjuwõimuliste isikute lähemad sugulased.

Härra minister ütleb, et lähemal ajal on lootus tööstust suuremal määral käima panna. Teiseks tahetakse wõimaldada tööliste liikumist ühest kohast teise selle läbi, et neid wabastatakse töowõimetustest perekonnaliigetest, see on — wanematest ja lastest. Mis puutub esimesesse wäitesse, siis oleks ju loomulik, et tööstus tagurpidi minemise asemel edeneks. Kuid see on ka ainult lootus tulewiku peale. Kuidas tahetakse aga semmi tööliste seisukorda parandada, kunni see lootus weel täide ei ole läinud?

Mis puutub nüüd teisesse wäitesse, siis on kindel, et meil tööliste palgad nii madalad on, et üks tööline perekonnast lahkudes ja teisel elades ei suuda selle palgaga ära elada. Perekonnas elades tuleb odavam. Kui teda tahetakse, wõib olla mõnest üksikust perekonnaliikmest wabastada ja wabastataksegi, siis jääb temal ikkagi teatud kohustus oma perekonna vastu. Ja kui tema enam ei suuda seda kohustust täita, mis selle tagajärg siis on? Ei midagi muud, kui katsutakse töölisi kunstlikult oma perekonnast kõrvaldada ja mujale tööle wiia. Nii ei ole see mitte otstarbekohane abinõu, millega saaks tööpuuduse küsimust lahendada. Selle sisse uskuda, et waeste hoolekande abil suudetakse asja parandada, on küll lootuseta. Iseasi on waeste hoolekande ülesanne, iseasi tööpuuduse vastu wõitlemine. Kuid ka need, kes kuuluwad kogukonna hoolekande alla, need wanad inimesed, kes ei suuda tööd teha, on praegu wiletsas seisukorras. Linnawalitsused on hakkama saanud ainult wäiksema abiraha andmisega, mis waewalt üle 200 marga ulatab. Meil ei ole weel endise ajaga wõrreldes, uuemaid awaramaid waestemajasid sisse seatud. Kogukonna waesed paigutatakse endistesse kitsastesse warjupaikadesse, selle asemel on aga ära kadunud need warjupaigad, mida enne pidasid ülewal kõiksugu eraselsid.

Mis puutub aga sellesse, et lapsi tahetakse warjupaika asetada, siis praegu on

lugu küll sellepoolest nii, et kõiki ilma wanemateta lapsi, ehk neid, kellel ainult ema üksinda on, ei ole suudetud warjupaikadesse mahutada, sest need on juba nii täis. Sinna töölistelapsi mahutada enam ei saa! Kui teie aga asutate selleks uusi, siis kulub palju aega. Kui minister küsimuse lahendamiseks arwab seda, et kewade tulekuga algawad põllutööd... (J. Piiskar (is.): Kewade järele tuleb sügise.) ...siis tuleb just silmas pidada, et kewade järele tuleb sügise ja tali, kus jällegi tööta tuleb olla. On tarwilik tööpuuduse küsimust üles tõsta ja käsitada hakata, kuid mina ei näe, et meie praegusel walitsusel selleks wähegi tahtmist oleks, ja et walitsus tähelpanu pööraks üldiste sotsiaalküsimuste peale, waid püütakse taga ajada kitsast parteipoliitikat, mille juures andmetega ega summa suurusega ei rehkendata. Ma toon praegu ainult näituseks pärandusmaksu seadust, mis tagasi lükati, mis läbi riiki palju miljonid kahju saab. Olge head, rehkendage wälja ka, missugused summad kuluwad, ja kui palju miljonid nõuab ka see komisjonist komisjoni rändaw kõrgematele sõjawäelastele maaandmise seadus. Seal on umbes 100 inimesele peale maa ka rahalise toetuse andmine. Nende hulgas on ka Riigiwanem Päts ja professor Paldrock, kes täna eriti kuulsaks on saanud. Kui palju läheks eriti rahas selle peale?

Igale üksikule inimesele tahetakse anda peale talukoha ja selle inventaari weel rahasumma 700.000 kuni 1.500.000 marka. Kas on seda ka kokku arwatud, mis see ettepanek kulu toob? Kui palju saaks kõrwaldada neid puudusi ja hädasid, mille all kannatab laialine rahwakiht, kui 100 miljoni selle peale kulutada?

See summa oli enne umbes 50 miljoni, aga eile saadeti mulle kätte härra Jürman'i projekt, kuhu oli juurde wõetud weel kolmas kategooria, mis kulusid sel alal tõstab. Neid, kellele umbes 1½ miljoni tahetakse anda, on 10—12 ja umbes 20 neid, kes 700 tuhat saaks. Siia juurde tuleb weel talukoht ehk selle hind neile, kes talu ei taha. (A. Jürman (põl.): Neid on 8, ja ei tule kaugeltki 100-sid miljonid.) Neid on kaunis suur protsent. (Hüüe: Aga mitte suurendada 100% wõrra.) Töökaitse komisjonile on tulnud telegramm, kus teatatakse, et Aseris on tööpuudus nii suur, et inimesed nälgivad ja seal on tingimata abi waja, wastasel korral on nemad sunnitud haigekassast andma

summe wälja. Kuid on teada, et see seaduse läbi on keelatud ja haigekassadest selleks otstarbeks summade wäljaandmise eest karistatakse.

Härra minister arwab, et Aseri tööliste seisukorda saaks sellega parandada, kui lähemal ajal, wististe jälle walitsuse poolt kindlustatud laenuga, töö käima saab pandud. Aga kui need töölised ka praegu just näljasurma ei sure, ega siis nädala kahega ei saa seda laenuopratsiooni läbi wiia! Ja mis peawad need inimesed siis niikaua tegema! Kui Teie mingisuguseid samme ei astu nende inimeste seisukorra parandamiseks, siis näitab see ainult seda, et Teie ka siis nende nähtuste peale tähelpanu ei pööra, kui nad katastroofilisteks muutuwad.

Ka Narwa kohta tähendas härra minister, et tööpuudus seal nii suur ei olewatki. Härra minister ütles, et seal ei ole mitte 10 tuhandete töötatöölistega tegemist, waid ainult ühe tuhandega. Kas siis tuhat ei ole niisugune arw, mille pärast tööpuuduse kõrwaldamise peale tuleb rohkem rõhku panna?

Mis puutub käesolewasse seaduseelnõusse, siis tema puudused ei tarwitse põhjuseks olla tema päewakorralt ärawõtmiseks. Komisjoni aruandja tähendas, et abiraha andmist töötatöölistele ei saa mitte ametiühisuste kaudu korraldada. Kuid mujal mail on just kõige otstarbekohasemaks arwatud abiandmist korraldada ametiühisuste kaudu. Nii ei wõiks ka see takistuseks olla abiraha andmisel. Ja kui meie wõtame Eesti olusid, siis ei saa meie ametiühisustele mitte raha keelata, sest meie teame, et põllumeeste korraldustele riiklist abiraha antakse, ja meie teame ka, et nende põllumeeste korralduste eesotsas seisab härra Hünerson, kes niisama suur parteimees on, kui näituseks Kingissepp ja Anwelt. Kuid eelnõu pole siduw, seda wõib muuta ja abiandmist teisiti korraldada, näituseks omawalitsuse asutuste kaudu.

Nagu härra ministri ettekandest näha, ei kawatse walitsus lähemal ajal selle küsimuse peale tähelpanu pöörata. See on ka arusaadaw, kui meie tähele paneme walitsuse poliitikat. See küsimus iseenesest on aga wäga teraw ja tähtis küsimus, ja et seda ikkagi otsustama peab, teen mina ettepaneku seda esitist tagasi anda töökaitse komisjoni: esiteks, teadete muretsemiseks töötatööliste arwu üle ja toetussumma kindlaks määramiseks wastawalt sellele arwule ja teiseks,

aluste väljatöötamiseks, mille põhjal toetust tuleb anda.

M. Martna (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Härra minister ei waidle selle wastu, et Eestis töötatöölisi on. Härra minister ja niisamuti ka komisjoni aruandja waidlewad ainult selle wastu, et neid mitte 40 tuhat ja mitte 7 tuhat ei ole, ja et kindlasti teada ei ole, kui palju neid on. Kuid kindel on, et meil töötatöölisi on. Wast lubate mulle piiblist Soodoma ja Komorra lugu meelde tuletada: Seal ei olnud ka kindel, kui palju neid oli, aga öeldi, et kui seal ka 4 wõi 5 on, et siis ka Soodomale hukatust weel ei tule. Aga kui meil 100 inimest ilma tööta on, ma arwan, et neid aga wähemalt 1000 on, isegi härra minister arwas, et neid Narwas üksi tuhat on... (E. Kägu (kom.): 9000 julgesti.) — ma ei taha üht ega teist ütelda, sest mul ei ole selle kohta kindlaid andmeid. Aga igatahes on meil andmeid olemas, et töötatöölisi on, ja on meil teiseks ka teada, et nendele töötatöölisele siamaani ei riiklist ega ka kogukondlist abi ei ole katsutud anda. Need kaks wäidet seisawad üksteise wastu. Töötatöölisi meil on ja abi nad ei saa. Oletame, et meil on 1—2 tuhat, ehk ka 500 töötatöölisi, — kas siis nende töötatöölise seisukord on sellepärast kergem, et nende arw mitte 10—20 tuhandeni ei ulata? Ma arwan, kui neid wähem on, siis on ju abiandmine kergem ja riigivalitsus oleks pidanud siis weel rutemini selle juurde asuma! Komisjoni aruandja ütles, et meil ei ole kindlaid andmeid töötatöölise arwu üle, et ametiühisuste andmed ei ole usutawad, et meie ametiühisused ei ole mitte riikline, ametline aparaat. Hea küll, siis peab meie riikline aparaat selle eest hoolt kandma, et kindlaid andmeid koguda töötatöölise arwu üle. (A. Schulbach (töer.): Mis saab töökaitse komisjoni sinna parata?) Mis ütleb selle komisjoni nimi: „Töökaitse komisjon“? (A. Schulbach (töer.): Kust ta peab need andmed wõtma?) No, ma ei tahaks selle küsimuse hindamise kohast sõna tarwitada, ma kardan, et ma siis hoiatuse saan. Hoiatusi mina aga just ei otsi. Minu arusaamise järele on töökaitse komisjon parlamendi asutus, riikline asutus ja tema ülesanne on selleks teid otsida, kuidas neid andmeid saada. Et tema ise neid mitte koguda ei saa, siis peab tema Riigikogu ja Riigikogu juhatus ette astuma ja Riigikogu juhatus peab siis wõimalusi otsima, kuidas neid teateid saada. Riigikogu on siin lubanud statistika keskbüroole nii ja nii suured summad, ja mitte ainult statistika keskbüroo ei ela riigi kulul, waid meil on iga ministeeriumi jaures, oli wähemalt enne, ja ma usun, et ka praegu on niisugused asutused, kes kõiksugu teateid koguwad. Töötatöölisele abiandmise juures on waja teada kõige pealt, kui palju neid on. Muidugi ei wõi mitte 50 miljoni marka lubada, kui neid 1000 on, sest siis oleks seda liiga palju. Niikaua kui meil teada ei ole töötatöölise arwu, wõime meie esialgu teatava summa lubada ja siis, kui arw kindlaks on tehtud, kes praegu tööta on, wõib ka abisumma kindlaks määrata. Aga meie peseme oma käed puhtaks ja ütleme, et asutustel ei ole kindlaid teateid, ja mis meie wõime teha, kellele meie siis abi anname! See on eeskujuliselt wariseerlik! Härra minister juhib tähelepanu selle peale, et tööpuudus olla ainult osaline ja kohaline. Ja siis toonitab ta, wõi rõhutab just neid kaudseid abinõusid, mis iseenesest wäga tähelepanemise ja toetuswäärt on. Meie peame igatahes nõrgameelsete ja töowõimetute eest hoolekandmist riigi peale wõtma ka siis, kui tööpuudust mitte ei oleks. Kuid seda ei wõi mitte tööpuuduse lahendamiseks tunnistada. Meie peame selle poolt olema, et töölised tööpuuduse ajal peawad abi saama. Meie riik on omaette korraldus, kes ka peab hoolt kandma nende eest, kes meie riiklise korralduse piiris elawad. Kui meie ka kõik wigased ja nõdrameelised hoole ja warju alla asetame, siis ei ole sellega weel mitte töötatöölisele abi antud. Ma ei usu, et härra minister tõesti selle poolt on, et see mõte saaks ellu wiidud ja töötatöölise juurest nende lapsed ära wõtta ja warjupaika wiia. Ma tuletaksin iseäranis meelde parempoolsetele, et sarnane teguwiis, kui tööliste juurest tema laps wõi naine ära wõetakse ja warjupaika wiiakse, on perekonna lõhkumine. Ja teie nimetate muidu ometi meid — sotsialiste — muuseas ka perekonnalõhkujateks! Ma oletan, et teie siis seda ometi ise olla ei taha!

Ma tuleksin weel ühe wäga iseloomustawa asia juurde ja nimelt, et härra minister oma seletustes ei puudutanud töökonwerentsi otsuseid Washingtonis. See konwerents oli juba 1919 a. ja seal wõeti muuseas wastu konwentsioon töö-

tatööliste toetamise suhtes. Sellest konverentsist on juba kolm aastat möödas ja Eesti riik on juba ligi aasta rahwasteliidu liige. Ka peeti niisamasugune konverents ära Genfis minewal sügisel. Washingtoni konverentsi otsused kohustawad iga rahwasteliidu liiget neid konwentsioone oma parlamendile ette panema. Genfi otsuseid on kohustatud walitsus parlamendile aasta ja paari kuu jooksul ette panema. Neist otsustest aga ei kuulnud ma kahjuks härra ministrit siin mitte kõnelema. (Töö-hoolekandeminister Chr. Kaarna: Ma rääkisin nendest juba minewal korral.) Ma tahaksin, et härra minister ka täna siin kateooriliselt teada annaks, kui kaugele on nende konwentsioonide küsimustes jõutud ja millal nad Riigikogule ette panna, et nende järele wõiks hakata välja töötama wastawaid seadusi töötatööliste kindlustamiseks. (E. Kägu (kom.): Kas te ei näinud, kuidas töö-hoolekandeminister selle peale keelt näitas?) Ma ei ole seda mitte näinud ja ei usu ka, et minister ametis olles hakkaks keelt näitama.

Töö-hoolekandeminister

Chr. Kaarna: Lubatagu alguses ütelda paar sõna wiimase, see on — keelenäitamise kohta, mis mulle täiesti uudisena tundub. Kui ma kord, härra Piiskar'iga wastolus olles, wiimase ironiseeriwate hüüete peale liigutuse tegin, siis ei olnud sellel igatahes küll keelenäitamisega mitte sarnadust. Kui minu wastumärkus härra Piiskar'i kohta siiski sarnasena paistis ja ta lõppude lõpuks niiwiisi ajalehte läks, siis on siin täieliku eksitusega tegemist. Härra Piiskar seletas mulle pärast isiklikult, et tema mitte kaugele hästi ei nägewat ja sellepärast ka minu liigutusest aru ei saanud. (Naer.)

Härra Martna oli wäga pahane, et walitsus ei ole küllalt kindlalt ära näidanud oma seisukohta nende konverentside otsuste kohta. Ma pean weel kord tõendama, et mina selle lühikese aja jooksul olen selle küsimuse lahendamiseks kõik ära teinud, mida iganes wõimalik teha oli. Kõikidele on teada, et töö-hoolekandeministeeriumis enne mind sel alal palju ära tehtud ei olnud. Nüüd on aga kõik Genfi otsused paljundatud ja ammu juba walitsusele ette pandud. Washingtoni otsused on ka juba tõlgitud ja lähewad juba lähematel päewadel walitsuse kätte. Töö-

hoolekandeministeeriumil ei ole mitte teada, missuguse seisukoha Wabariigi Walitsus ühe ehk teise konwentsiooni kohta wõtab. (J. Piiskar (is.): Aga missuguse seisukoha minister wõtab?) Ma juba ütlesin kord, et minu poolt on kõik tehtud, mis üldse teha wõimalik oli. Pean ütleva, et nendes konwentsioonides mitte midagi hirmuäratawat pole, mida ei wõiks mitte maksuma panna, waid hoopis igapäised asjad, mis meil osalt juba maksmas on. (M. Martna (sd.): Kas töötatööliste abiamine.) Ma ei tea, kas see nüüd kõige tähtsam küsimus on, kuid ütlen weel kord, et töö-hoolekandeministeeriumi poolt on kõik eeltööd nende konwentsioonide elluwõimiseks tehtud ja ma usun, et need ka lähemal ajal Riigikogusse jõuawad.

J. Wanja (kom.): Meie oleme ära näinud juba algusest peale, et meie walitsus saamatu on ja mitte midagi teha ei oska. Iseäranis näitab seda töökaitse komisjon faktidega töötatööliste küsimuse lahendamise juures, kus süüdistatakse Riigikogu liikmeid, et nad pole wae waks wõtnud kindlaid andmeid tuua töötatööliste arwu üle ja niisama ka ametiühisusi. Kui töö-hoolekandeministeerium seal tööbörse andmed ette tõi, siis ütles härra Schulbach kateooriliselt, et need ei wasta tõele, mille peale siis ka otsusele tullakse, et töötatöölisi üldse Eesti wabariigis pole. Ma olen aga alati ütelnud ja pean ka nüüd ütleva, et töötatöölisi on, ja õige palju, weel iseäranis nüüd, kus teie wõimetud olete, et oma wabrikuid käima panna. Teie ei ole mitte ükski saamatud oma poliitikaga, waid otse jöhkrad tööliste wastu. Teie ütlete, et tahate kõlbluste moraali edendada. Kas see on ka üks kõlbluse tundemärk, kui te perekonnad ära lõhute ja lapsed nende wanematest eraldate? Kas päästab see tööliste, kui teie perekonna ära lõhute, kui palju neid idioodiks ja wigaseks saawad, kui teie nende naised ja lapsed warjupaika wiite? Tööd teil ometi anda ei ole. Teie ütlete, kui tuleb telegramm, et seisukord on äärmiselt wilts, tuleb isegi niikaugele minna, et kaelakohtu trahwide peale tuleb käega lüüa — samal ajal aga otsustate, et töötatöölisi ei ole. Meie kawatseme tööd muretseda. Nagu meie siin näeme, wõiwad teie kawatsused kaua kesta, wõib olla tulewal aastal alles. Ma lähen selle ütelse juurde tagasi, teie üt-

lete, et ametiühisus ei ole waewaks wõtnud töötatöölise arwu kindlaks teha. Kuipalju olete teie neile wõimaldanud ametiühisuses tegutseda? Ametiühisus on kannatanud järjekorralise rüüstamise all ja on nüüd alles niikaugele saanud, et nad on oma paberid niipalju korda seada jõudnud, et teada, kui palju ametiühisusi on. Selle kõige eest olete teie hoolitse nud, see kõik on ainult teie töö.

Siis ei ole härra Schulbach'il mitte selge, kellele see 50 miljoni marka nõutakse? Seda tarwitawad töötatöölised. Tooge meile ette töötatöölise arw ja meie lepime ka vähemaga. Siis heidate ette, et meie tahame arwu suurendada 10-kordselt, kui minister ütleb sada, siis meie tuhat. Miks tahate seda arwu vähemaks teha? Narwas on tööbörse kaks töötatöölise registreerinud ja teie ütlete kohe, et töötatöölisi ei ole (A. Schulbach (töer.): Kas Teie teate ka, kui palju elanikke on Narwas?) See on Teie asi, sest Teie olete statistika bürooga ühenduses. Teie ütlete, et enne Narwas oli 14 tuhat töölisi ja et palju nendest on Wenemaale läinud. Kui palju töölisi olete Wenemaalt sisse toonud ja kas olete neile tööd muretse nud? Kui meie ka õige arwu töötatöölisest muretseme, näidake siis teie hulgast meest, kes seda arwu usuks. Inglismaal antakse abi töötatöölisele, meil selle juures, kus küllalt näikse raha olewat igale poole loopida ja lõbusalt elada — töötatöölisele raha anda ei ole. Wäga imelik on weel töökaitse komisjoni seletus, et meil üldse ei ole olemas asutust ega saagi olema asutust, kes wõiks töötatöölise arwu kindlaks teha.

(Juhatama hakkab esimees **Joh. Kukk.**)

Edasi naistöölise ületunnitööst. Siin küsiti meilt, kas oskate üldse lugeda? Meie teame ka seda, sest oleme seda juba ennem näinud, kuid küsimus on siin, kas see ei lähe ka öötöö hulka, mis üle päewatöö tehakse? Ma ütlen ka weel seda, mis tööks nimetab härra Schulbach seda, kui Balti puuwillawabriku tööpäew kell kolm lõpeb, aga wabrikuwärawad juba enne kella kolme kinni pannakse ja kella wiie ajal alles awatakse. (A. Schulbach (töer.): See on igatahes päewatöö!) Ei, siin sunnitakse wägiwaldselt tööle. Nimetage oma poolt üks wastus nende olukordade parandamiseks. Näidake meile üks asutus, kes seda teha wõiks, peale ametiühisuse. Ja kui ametiühisusel korda peaks minema töölisi aidata, siis

olete walmis neid asutusi ära lõpetama. Töötatöölisi kooritakse weel kõiksugu maksudega. Igal töölisel, weel enam töötatöölisel sellest walitsusest ja kodukorrast midagi head oodata ei ole, ei ole lootust selleks enne, kui töörahwa walitus maksma pannakse. Loodan, et teie seda inimwäärselt arwustate ja seda esimesel lugemisel wastu wõtate.

M. Martna (sd.): Ma wõtsin weel paariks minutiks sõna, et seda siin kinni naelutada, mis härra tööhoolekandeminister töökonwerentsi otsuste kohta ütles, et Genfi konwerentsi otsused juba ümber pandud on ja edasi saadetud ja ka Washingtoni otsused on ümber pandud. (A. Jürman (põl.): See on ju ka edusamm!) Härra Jürman arwab, et see ka üks edusamm on. Edust saadakse nii mitmet moodi aru. Minu arwates on see üks samm edasi ja kaks tagasi. Enne kui töökonwerentsi soowiawaldust Riigikogule ette pannakse, kui asi sedawiisi edeneb, siis wõib termin hõlpsasti mööda jõuda enne, kui asi küpseks saab.

Nii palju kui mina aru saan, on tööhoolekandeministeerium ainult ümberpaneku walitsuse kätte saatnud. Sellest ei ole minu arwates küllalt. Mina toonitan weel kord seda, et see minu arusaamise järele wäga pikalist asjakäiku näitab ja wõin seda ainult kahetseda. Sel kombel meil neist konwerentsidest osa wõtta muutub asjatakse ja selles mõttes kulu kanda oleks täitsa ilmaaegu! Siis juba astume rahwasteliidust parem välja. Kulud jääwad siis tegemata.

E. Kägu (kom.): Mina ei hakka siin enam asja sisuliselt arutama... (A. Jürman (põl.): Ordurüütel.) ...ega neid andmeid wõrdlema, kas see on nii suur halbtus wõi mitte. (A. Schulbach (töer.): 1000 inimest ei wõiriigile mitte kasuks olla.) Tahaks ainult härra Schulbach'i wahelhüüdele wastata. Nimelt öeldakse, 1000 inimest ei wõi ühele riigile kahjuks olla. See tähendab, et tuhat inimest surgu maha, sellest ei ole riigile kahju ega kasu. (A. Schulbach (töer.): Mina ei ole seda mitte ütelnud. Rääkimine tööerakonna rühmas ja paremal pool.) Ma ütlen, et olete. Ma arwan, et minu kõrwad ei kuule üksi. (Wahelhüüded: Teie olete walesti kuulnud.) No ja, waata, see on teil, aga minul on selleks wäga head kõrwad ja kui teie teinekord hüüate, siis ärge arwake, et mina seda mitte ei

kuule. Ütlete, et 1000 inimest ei wõi mitte ühele riigile kahjulik olla. Kui on Tallinnas 500 ja teistes väikelinnades igäühes 100 töötatöölist ja kui need inimesed on niikaugele wihale aetud, siis wõiwad nemad teie riigile enam hädaohtlikuks saada, kui siin 10.000 enam-wähem rahuldatud töolist. See wiissada inimest wõib teile täiesti niisuguse hoobi anda, mida teie 10 kummi 15 aastat ehk rohkem saate kahetsema, sellesama 500 inimese ees. Kui teie ainult põhjendate selle peale, et waadake, et inimesed ei lähe nii kaugele ja nad ei tee seda. Wõtke nimelt niisamasuguses ehk weel tagurliisemas riigis nähtus, näituseks Inglismaal, kus inimesed jooksewad uulitsatel, purustawad ja põletawad. Teie ütlete, nagu siin püütakse alati rääkida. Ma ütlesin teile juba siis, et need inimesed wõiwad teie riigi niisugusele seisukohale wiia, mille üle teie pärast kahetsete ja ma ütlen teile kindlasti: need 1000 inimest siin, kelle olukorda teie ei paranda, need inimesed ajate teie weel nii kaugele, et nad häda ja wiltsuse sunnil sunnitud on punaste lippudega siia tulema ja parlamendimaja õhku lasewad. (A. Hünerson (põl.): Teil ei ole sest kahju.) Kas julgete teie selle peale kindlad olla, et seda mitte ei tulle? Ei ole mingisugust tahtmist nii kaugele minna, aga teie sunnite selleks. Tööd on teil küll, aga meile teil teda anda ei ole. (Hüüe: Teie ei taha tööd teha. Kära, üldine rahutus.) Sarnase reaktsiooni poliitika tagajärjel sunnite teie neid töötatöölisi, kes teewad mõned päewad nädalas tööd ja teised päewad nälgiwad, siia tulema ja karjuma, et andke meile leiba. Mis teete teie siis? Kas teie ainult põhjendate selle peale, et waadake, Sootsi wägi on kõwa, küll need teid lalali pek sawad. (J. Hünerson (põl.): Wiime sadamasse tööle.) Nendele ei ole teil midagi wastata. Teie ütlete, et ei ole tööpuudust. Igatahes ei ole teil seda. Terwe hulk inimesi peab nälgima ja tingimata ei ole see aeg kaugel, kus tulewad inimesed akende alla, et andke meile leiba. Igatahes ei nõua nemad mitte 50 miljoni walitsuselt, waid nende nõudmised on natuke suuremad. Niisugust asjalu peaksite teie tingimata arwesse wõtma. Ja kui teie seda mitte ei tee, siis ärge pärast kahetsege.

Juhataja **J. Kukk**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **A. Schulbach**: Ma ei ole seda kunagi ütelnud, ega oma kõnes rõhutanud, et 1000 inimest ei wõi riigile kahjulikud olla. Meil ei ole ju mitte mõni Idamaa, kus lastakse miljonid nälga surra ja ei liigutata nende päästmiseks sõrmegi. On tõesti tarwilik töötatööliste eest hoolitseda. Edasi pean ütleva, et ei ole ühegi kõneleja poolt andmeid ette pandud, mis tõendaks, et meil on mingisugune massiline tööpuudus. Meil on ainult tööbörse andmed. Kuid need ei konstateeri mitte mingisugust massilist tööpuudust. Kõige pealt on ju harilikult teatud protsent töötatöölisi, mis tingitud on kohtade wahetusest. Inimene, kui ta täna kohast lahti saab, läheb tööbörse, et uut kohta saada. Kui ta homme kohe jälle uue koha saab, ei tarwita ta ju mingisugust abiraha. Meie tööbörse andmed näitawad aga ka, et töötatööliste arwu liikumine täitsa normaalne on, nimelt lange mine. On teada, et igal maal töötatööliste arw sügisel tõuseb, talwel kõige suurem on ja kewadel langeb. Meie tööbörse näitab, et septembrikuul möödä läinud aastal oli töötatöölisi registreeritud 1500 ja wabakohte 80. Selle aasta märtsikuul oli umbes 1000 töötatöölisi ja 150 waba kohta. Wiimaste andmete järel on töötatööliste arw juba märksa alla tuhande langenud. See näitab, et meil selles suhtes täiesti loomulik olukord walitseb ja et meil massilist üldist tööpuudust ei ole. (Wahelhüüded pahemalt poolt.) Meil on tööpuudus kohati ja on üksikud, kes selle all kannatawad. Selleks aga, et neid üksikuid tööpuudust kannatajaid rahuldada, ei ole mitte tarwis erilist seadust wälja anda, wõi erilisi summe anda kesknõukogu juhatusesele kasutada. Selle jaoks on töö-hoolekandeministeeriumil juba teatud summad lubatud, seda wõite riigi eelarwest järele waadata. (Wahelhüüded pahemalt poolt.) Kui siis üksikutes kohtades on tingimata tarwilik üksikutel juhtumistel abi anda, siis on töö-hoolekandeministeeriumil selle jaoks kasutada summad. Ja kui neid summasid wähe peaks olema, siis on töö-hoolekandeministril härra Kaarnal igatahes wõimalus täiendawaid krediitide küsida ja ma arwan, et Riigikogu neid krediite mitte ei keela. Seda silmas pidades, et ükski wastukõnelejatest mingisuguseid summasid ette pole toonud, mis tõendaksid meil massilist tööpuudust, jään oma endise ettepaneku juurde.

Juhataja **J. Kuk**: Ma asun hääletamisele. Esimesena tuleb hääletamisele rkl. Johanson'i ettepanek. (Hääletatakse.) See ettepanek on 31 häälega 18 vastu tagasi lükatud. Järgmine on töökaitse komisjoni ettepanek. (Hääletatakse.) Wähemus on vastu. Sellega on see ettepanek vastu võetud ja seadus tagasi lükatud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorra-punkti juurde.

10. Arhiivnõukogu Hariduskom-
põhimäärus — misjoni aru-
I lugemisel. andja **J. West-**
holm: Aasta jook-

sul on arhiivi korralduste kallal põhjalikku tööd tehtud Tallinna arhiivi juures ja koondatud Tartu keskarhiiv. On tarwis, et nõuanne ja wastutus oleks riigi-arhiivi juures, kus kogutakse veel praegusel ajal materjaale, sest et arhiivid on paigutatud kahte kohta. Wabariigi Walitsuse poolt on arhiivnõukogu põhimäärus wälja töötatud, hariduskommisjon on tema läbi waadanud ja rahaasjanduse komisjon heaks kiitnud. Hariduskommisjoni nimel panen ette seda esimesel lugemisel vastu wõtta.

M. Neps (sd.): On juhuseid olnud mitu korda tähelpanu juhtida komisjonis ja ka Riigikogus selle peale, et peaks wälja töötatama riigiasutuste korralduse seadus. Käesolewal juhtumisel paistab jällegi silma, et kõige tähtsamatest ülesannetest kõrwale kaldutakse ja püütakse sarnaste wäikeste korraldustega asja lahendada. See on asjaajamine teisest otsast, see on enne, kui ministeeriumide korralduse seadus wälja antud, asutakse üksikuid osasid korraldama. Kui sarnane kord edasi kestab, siis wõib küll meie seadustest edaspidi niisugune segu saada, millest keegi aru ei saa. Paistab wälja kõigest neljast seaduseelnõust, et need alluwad riigisekretäärile. Mis siis isenesest on riigisekretäär? See instituut on loodud põhiseadusega. Niihästi nendes seadustes kui ka üldse teistes meil maks-wates seadustes ei ole ette nähtud mingisuguseid riigisekretääri wõimupiire ja sellepärast arwan mina, et need seadused tuleksid kõik anda üldisesse komisjoni, kuhu wististe tulewad ka teised seadused, mis katsuwad ministeeriumisid korraldada. Sellepärast oleks praegune seaduste wastuwõtmine mitteotstarbekohane

ja sellepärast teen ettepaneku, et see seadus, mis siin aruandja ette kandis, kui ka järgmised, tuleksid üldisesse komisjoni anda.

Juhataja **J. Kuk**: On kaks ettepanekut tehtud: 1) seadus I lugemisel vastu wõtta ja 2) üldisesse komisjoni anda. Panen rkl. Neps'i ettepaneku hääletamisele — seadust üldisesse komisjoni anda. (Hääletatakse.) Enamus on vastu. Sellega on see ettepanek tagasi lükatud. Järgmisena panen hääletamisele komisjoni ettepaneku. (Hääletatakse.) Wastu on wähemus. Sellega on see ettepanek vastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise, s. o. üheksanda päewakorra-punkti juurde.

11. Riigiraamatukogu Hariduskom-
põhimäärus misjoni aruand-
I lugemisel. ja **J. Westholm**:

Ma arwan, et need neli seadust on igaüks erilise tähendusega ja igale seadusele on teatud määral püütud ka teatud sisu anda, ühe wõi teise ministeeriumi kohta. Härra Neps'i tähenduse kohta wõin ma niipalju ütelda, et riigiraamatukogu põhimäärus on nii erilise tähendusega, et ei wõi sugugi ette ära näha, missugused peawad olema wõimupiirid. Riigil on juba tegelikult raamatukogu olemas ja Wabariigi Walitsuse poolt on wälja töötatud riigiraamatukogu põhimäärus, kuidas see raamatukogu peab olema ja missuguseid ülesandeid ta peab täitma. Hariduskommisjon on selle läbi waadanud ja heaks kiitnud ja sellepärast teen mina ettepaneku seda seaduseelnõu I lugemisel vastu wõtta.

E. Martinson (sd.): Mina ei ole ühegi nende nelja seaduse vastu ja leian, et nende arutamine täiesti otstarbekohane on. Kuid kui katsutakse reguleerida ühe asutuse seisukorda, siis peaks teada olema, missugune on wahekord tema ja asutusega kellele ta allub. Komisjonis seadust arutades paistab aga silma, et wäga sagedasti ei olnud täiesti selge, missugune wahekord on kõigil neil neljal asutusel neid juhtiwa ametiwõimuga ja missugune peaks see olema.

Need asutused alluwad riigisekretäärile, aga tema enese wõimupiirid ei ole ühegi eriseadusega kindlaks määratud. Wõib olla, on tema wõimupiirid ebaloomulikud, wõib olla nõudele wastawad.

Nüüd on hariduskomisjon neid wahekordi katsunud määrata, kuid oleks wäga waja ja loomulik, kui üldine komisjon ka selle asja läbi waataks. Ma arwan, et üldse kõikide juriidiliste küsimuste läbikaalumiseks meil üldine komisjon on. Ka arwan ma, et nende seaduste komisjonidesse andmise juures meil tihti wäga ebamääraliselt talitatakse. Kui arwatakse, et seadusel wähegi rahaga tegemist antakse ta rahaasjanduse komisjoni. Praegust seadust ei ole rahaasjanduse komisjon põhimõttelikult läbi waadanud, kuid seda enam peaks juriidiline komisjon asjasse süwenema. Selle küsimuse kaalumisel wõiks jutt olla isegi sellest, kas ta ei peaks minema koosseisu komisjoni. Seadus peaks igakülgsest läbi kaalutud saama, et pärast etteheiteid ei tehtaks asutustele, kes seadust sanktsioneerinud. (Paremalt poolt: Komisjoni jääb ta ju aastaks otsaks seisma.) Mispärast aastaks seisma, komisjon wõib ju kokku astuda ja seadusi läbi waadata. (Keskelt: Komisjonil on niipalju tööd, et ei maksa tööle hakatagi.) Ma ei toonita, et just koosseisu komisjon peaks selle seaduse läbi waatama, aga see oleks tarwilik. Just nende kolme seaduse juures oleks eriti tarwilik, et üldine komisjon nad läbi waataks.

Juhataja **J. Kukk**: On kaks ettepanekut tehtud — seda seaduseelnõu üldisesse komisjoni anda ja teine — teda esimesel lugemisel wastu wõtta. Panen hääletamisele esimese ettepaneku. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud. Panen teise ettepaneku seadus I lugemisel wastu wõtta hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

12. Keskarhiwi põhimäärus — I lugemisel. Hariduskomisjoni aruandja **J. Westholm**: Riigi keskarhiwi ülesanne on ära tähendatud (loeb) § 1. nimelt: keskarhiwi ülesanne on — wastu wõtta riigiarhiwilt, korraldada ja alal hoida kõik Eesti wabariigi päralt olewad aktid ja dokumendid, millel ajalooline tähtsus ja mis riigiarhiwis wiisteistkümmend (15) aastat alal hoitud (w. riigiarhiwi põhikirj.).

Märkus. Tarbekorral, arhiw nõukogu nõusolekul, wõib üksikute dokumentide ja aktide edasiandmise tähtaega pikendada ka üle wiieteistkümnne (15) aasta.

Keskarhiwis hoitakse alal kõik ajaloolised dokumendid, mida enam ei tarwitata. Keskarhiwi korraldus on lähedas ühenduses Tartu ülikooliga. Rahaasjanduse komisjon on ka selle seaduseelnõu läbi waadanud, olulisi muudatusi temas teinud ei ole. Hariduskomisjoni nimel teen ettepaneku seda seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **J. Kukk**: Aruandja poolt on ettepanek tehtud seda seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta. Panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

13. Riigiarhiwi põhimäärus — I lugemisel. Hariduskomisjoni aruandja **J. Westholm**: Riigiarhiwi ülesanded on kindlaks määratud § 2, mis nõnda kõlab (loeb):

Riigiarhiwi ülesanded on:

- 1) juhtida ametiasutuse registratuuri jookswate arhiwide korraldamist;
- 2) koguda arhiwaale, mis riigiasutustes wiis aastat on seisnud, korraldada neid ja alal hoida ja
- 3) üle anda ajaloolisele keskarhiwile arhiwaalid, mis wiisteistkümmend aastat alal hoitud.

See põhimäärus sai hariduskomisjonis läbi waadatud, kus istumisest osa wõttis ka riigisekretäär. Rahaasjanduse komisjon waatas ka selle seaduse läbi ja ei teinud temas mingisuguseid muudatusi. Hariduskomisjoni nimel teen ettepaneku seda määrust esimesel lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **J. Kukk**: On ettepanek tehtud määrust esimesel lugemisel wastu wõtta. Panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

14. Järgmise koosoleku määramine. (A. Jürman (põl.): Lõpetada!) On ettepanek tehtud koosolekut lõpetada. Selle ettepaneku kohta sõna ei soowita. Ettepane-

ku wastu ei waielda. Loen ettepaneku wastu wõetuks. Enne lõpetamist on teatada mul, et sisse on tulnud järgmine ettepanek: Seaduseelnõud, mis täna I lugemisel wastu wõetud, järgmisel koosolekul II lugemisele wõtta ilma kodukorras ettenähtud kolmepäewalise tähtajata. Selle ettepaneku kohta sõna ei soowita. Panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Siis on mul teatada, et rkl. Kallas'e surnukeha tuuakse täna kell 5 p. l. sadamast Kaarli kirikusse, kus kell 6 õhtul leinajumalateenistus on.

Järgmise koosoleku on juhatus määranud homme, reedel, kell 5 p. l. Selle kohta sõna ei soowita. Selle wastu ei waielda. Loen ettepaneku wastu wõetuks.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 2 p. l.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **Joh. Kukk.**

Abiesimees **A. Kerem.**

Abisekretäär **J. Bergman.**

The first of these was the...
 second was the...
 third was the...
 fourth was the...
 fifth was the...
 sixth was the...
 seventh was the...
 eighth was the...
 ninth was the...
 tenth was the...

The first of these was the...
 second was the...
 third was the...
 fourth was the...
 fifth was the...
 sixth was the...
 seventh was the...
 eighth was the...
 ninth was the...
 tenth was the...

The first of these was the...
 second was the...
 third was the...
 fourth was the...
 fifth was the...
 sixth was the...
 seventh was the...
 eighth was the...
 ninth was the...
 tenth was the...

The first of these was the...
 second was the...
 third was the...
 fourth was the...
 fifth was the...
 sixth was the...
 seventh was the...
 eighth was the...
 ninth was the...
 tenth was the...

The first of these was the...
 second was the...
 third was the...
 fourth was the...
 fifth was the...
 sixth was the...
 seventh was the...
 eighth was the...
 ninth was the...
 tenth was the...

The first of these was the...
 second was the...
 third was the...
 fourth was the...
 fifth was the...
 sixth was the...
 seventh was the...
 eighth was the...
 ninth was the...
 tenth was the...

The first of these was the...
 second was the...
 third was the...
 fourth was the...
 fifth was the...
 sixth was the...
 seventh was the...
 eighth was the...
 ninth was the...
 tenth was the...